

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Vitalijos Puidokaitės
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

GRUPĖS IEŠKINIO CIVILINIAME PROCESSE TAIKYMO PROBLEMATIKA

Vadovas: doc. dr. Rimantas Simaitis

Recenzentas: prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas

Vilnius, 2016

TURINYS

IŽANGA	3
1.GRUPĖS IEŠKINIO ISTORINĖ RAIDA BEI JO REGLAMENTAVIMAS SKIRTINGŲ VALSTYBIŲ JURISDIKCIJOSE	6
1.1.Klasikinio grupės ieškinio instituto esminiai bruožai	7
1.2.Europietiškoji grupės ieškinio koncepcija.....	12
1.2.1.Grupės ieškinio reglamentavimas Švedijos teisinėje sistemoje	18
1.2.2.Grupės ieškinio reglamentavimas Danijos teisinėje sistemoje.....	20
1.2.3.Grupės ieškinio reglamentavimas Norvegijos teisinėje sistemoje	21
2.GRUPĖS IEŠKINIO REGLAMENTAVIMO PROBLEMATIKA CIVILINIAME PROCESE.....	25
3.GALIOJANČIO GRUPĖS IEŠKINIO INSTITUTO TAIKYMO PROBLEMATIKA .	31
3.1.Grupės ieškinytis ir procesinis bendrininkavimas	32
3.2.Grupės ieškinytis ir procesinis atstovavimas.....	35
3.3.Išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarkos sąlyga grupės ieškinio procese	38
3.4.Grupės ieškinio pareiškimui keliami reikalavimai	43
3.5.Individualūs turtiniai grupės narių reikalavimai grupės ieškinio procese.....	49
IŠVADOS	54
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	55
SANTRAUKA	59
SUMMARY	60

ĮŽANGA

Temos aktualumas. Magistro darbo „Grupės ieškinio civiliniame procese taikymo problematika“ (toliau – Magistro darbas) aktualumas pasireiškia trimis aspektais. Visų pirma, aktualumas grindžiamas teisinio reguliavimo naujumu. 2015 m. sausio 1 d. įsigaliojo nauji Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) pakeitimai, kurių rezultatas yra visiškai nauju skyriumi papildytas CPK, išimtinai skirtas procesinių taisyklių įtvirtinimui, kuriomis reguliuojami grupės ieškinio bylų nagrinėjimo ypatumai. Visų antra, naujasis reglamentavimas turi ne tik privalumų, tačiau ir trūkumų, kurie pasireiškia negalėjimu veiksmingai ir efektyviai taikyti grupės ieškinio instituto praktikoje. Visų trečia, aktualumas pasireiškia socialinėje erdvėje, kadangi įtvirtinus grupės ieškinio institutą atsirado galimybė ginti pažeistas tokių asmenų teises ir teisėtus interesus, kurie dėl finansinių, socialinių išteklių trūkumo į teismą su individualiais ieškiniais greičiausiai nesikreiptų ir dėl to nebūtų apgintos tokių asmenų teisės bei įvykdytas teisingumas valstybėje.

Tyrimo tikslas. Tyrimo tikslas yra pateikti skirtingu laikotarpiu Lietuvoje galiojusių bei šiuo metu galiojančių teisės normų, reglamentuojančių grupės ieškinio institutą, analizę, siekiant atsakyti į klausimą – kokios pagrindinės problemos, susijusios su grupės ieškinio reglamentavimu neleidžia šio instituto efektyviai taikyti ginant pažeistas asmenų teises ir teisėtus interesus bei nagrinėjant tokio pobūdžio bylas teismuose.

Tyrimo uždaviniai. Tikslui pasiekti keliami tokie uždaviniai:

- 1) Naudojant istorinį metodą, atskleisti grupės ieškinio vystymosi raidą bei pagrindinius skirtumus tarp klasikinio grupės ieškinio modelio ir kontinentinės teisės tradicijos valstybėse įtvirtinto modelio bei priežastis, kodėl tiriamas institutas pakankamai sunkiai įsitvirtina Europoje;
- 2) Atskleisti užsienio valstybių – Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV), Švedijos, Norvegijos, Danijos – teisės sistemose įtvirtintą grupės ieškinio reglamentavimą. JAV yra pasirinkta todėl, kad šioje valstybėje įtvirtintos pačios pirmosios klasikinį grupės ieškinį apibūdinančios teisės normos, kurios buvo atskaitos taškas kitoms valstybėms siekiant įstatymiškai reglamentuoti grupės ieškinio institutą. Skandinavų valstybės yra pasirinktos dėl tokios priežasties, kad šių valstybių jurisdikcijose įtvirtintos procesinės taisyklės yra labai panašios su tomis, kurios nustatytos lietuviškame grupės ieškinio reglamentavime, be to, minėtose valstybėse įtvirtintas reguliavimas išsprendžia dalį grupės ieškinio

taikymo problemų, kurios atsispindi Lietuvos teisinėje sistemoje įtvirtintame reguliavime;

- 3) Išanalizuoti CPK buvusį ir esamą reglamentavimą bei išryškinti jo probleminius aspektus;

Tyrimo objektas. Tyrimo objektą sudaro skirtingų valstybių teisės aktuose bei Lietuvos jurisdikcijoje galiojančios teisės normos, įtvirtinančios grupės ieškinio instituto procesines taisykles. Magistro darbe neaptariamas grupės ieškinio procesas visa apimtimi: nuo grupės ieškinio pareiškimo teismui iki bylos nagrinėjimo kasaciniame procese. Akcentuojamos pagrindinės problemos, kurios, autoriaus nuomone, gali sąlygoti neefektyvų bei neveiksmingą grupės ieškinio instituto taikymą praktikoje: sistemos parinkimas, instituto objekto apibūdinimas ir jo atskyrimas nuo procesinio bendrininkavimo bei atstovavimo institutų, išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarka, teismo pareigos, susijusios su grupės atstovo įvertinimu bei individualių turtinių reikalavimų pareiškimo galimybė.

Tyrimo metodai. Magistro darbe naudojami istorinis, lyginamasis, apibendrinimo bei analizės tyrimo metodai. Istorinis tyrimo metodas atsispindi pirmoje ir antroje Magistro darbo dalyse, kuomet yra pateikiama grupės ieškinio atsiradimo istorinė raida bei kai analizuojama iki dabartinio grupės ieškinio reglamentavimo galiojusių teisės normų problematika. Lyginamasis tyrimo metodas pasireiškia dviem aspektais: išoriniu ir vidiniu. Lyginamuoju (išoriniu) tyrimo metodu yra siekiama atskleisti skirtingose užsienio valstybių teisinėse sistemose įtvirtintą grupės ieškinio instituto reglamentavimą bei jo panašumus ir skirtumus su Lietuvoje galiojančiomis teisės normomis. Lyginamuoju (vidiniu) tyrimo metodu yra lyginamos skirtingu laikotarpiu Lietuvos jurisdikcijoje galiojusios, grupės ieškinio institutą įtvirtinančios teisės normos bei grupės ieškinio institutas lyginamas su klasikiais civilinio proceso institutais (procesiniu bendrininkavimu, procesiniu atstovavimu). Analizės tyrimo metodu siekiama akcentuoti pagrindines grupės ieškinio reglamentavimo problemas. Jis labiausiai pasireiškia trečiojoje Magistro darbo dalyje, nagrinėjant grupės ieškinio procesines taisykles. Be to, kartu yra naudojamas sisteminės analizės tyrimo metodas, kurio pagalba yra pateikiama grupės ieškinio instituto vieta visoje civilinio proceso sistemoje, t.y. grupės ieškinys nagrinėjamas kaip sudėtinė civilinio proceso dalis. Apibendrinimo metodas pasireiškia kiekvienoje Magistro darbo struktūrinių dalių ir skyrių pabaigoje, juo siekiama apibendrinti išdėstytą informaciją ir pateikti pagrindines išvadas bei problemas.

Tyrimo originalumas. Magistro darbo originalumą parodo tai, kad grupės ieškinio institutas, neturėdamas gilių tradicijų Europoje, o juo labiau Lietuvos valstybėje, teisės

mokslininkų nėra plačiai nagrinėjamas. Iki 2015 m. sausio 1 d. galiojęs itin lakoniškas grupės ieškinio reglamentavimas nesudarė galimybių platesnei instituto analizei. Dr. Egidijus Krivka nagrinėjo grupės ieškinio institutą, bet tik viešojo intereso gynimo srityje. 2008 m. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto mokslininkai ir ekspertai atliko taikomąjį mokslinį tyrimą, kurio tikslas buvo išanalizuoti grupės ieškinio reguliavimą bei pateikti pasiūlymus, kurie padėtų patobulinti aptariamą institutą. Šiuo metu galiojantis reglamentavimas yra ganėtinai naujas, todėl dar nespėjo įsitvirtinti Lietuvos teisinėje sistemoje, ko rezultatas – aiškios teismų suformuotos pozicijos grupės ieškinio klausimais, teisės mokslininkų išryškintos grupės ieškinio reglamentavimo problematikos nebuvimas.

Tyrimo šaltiniai. Pagrindinis šaltinis, kuriuo remiamasi pateikiant skirtingose užsienio valstybėse įtvirtintą grupės ieškinio reglamentavimą yra teisės mokslininko Paul Karlsgodt knyga „*World class action. A guide to group and representative actions around the globe*“. Analizuojant Lietuvos teisinėje sistemoje įtvirtintą grupės ieškinio institutą ir jo problematiką, remiamasi grupės ieškinį pakankamai plačiai tyrinėjusio mokslininko Egidijaus Krivkos atliktais darbais: „*Grupės ieškinio problemos Lietuvos civilinio proceso teisėje*“; „*Grupės ieškinys – veiksminga teisės į teisminę gynybą įgyvendinimo priemonė*“.

1. GRUPĖS IEŠKINIO ISTORINĖ RAIDA BEI JO REGLAMENTAVIMAS SKIRTINGŲ VALSTYBIŲ JURISDIKCIJOSE

Grupės ieškinio instituto pėdsakų jau galima rasti viduramžių Anglijos istorijoje. Grupės ieškinio instituto bruožai pasireiškėdavo tokiose situacijose, kuomet kas nors sulaužydavo kaimo, miestelio, gildijos ar parapijos taisykles ir tai turėdavo įtakos daugeliui asmenų tuo pačiu metu. Grupės ieškinio egzistavimą taip pat sustiprino ir tas faktas, jog tais laikais svarbesnis buvo asmenų grupės tapatumas, vienybė, nei kad asmens kaip atskiro individo identiškumas. Tokioje visuomenėje taip pat egzistavo grupę reprezentuojantis asmuo, kas šiais laikais būtų vadinama grupės atstovu. Tokie asmenys dažniausiai būdavo miestelių merai, kurie turėdavo tvarkyti ne tik reikalus susijusius su miesteliu bei jo gyventojais, bet taipogi atstovauti miestelėnus teisinėje sistemoje. Negana to, Anglijos teismai praktiškai niekada nekvestionuodavo klausimo, susijusio su atstovo tinkamumu. Iš esmės grupė buvo sudaroma be jokios atrankos: jeigu asmuo priklausė tam tikram kaimui, miesteliui, gildijai ar parapijai, tai jis automatiškai tampa grupės nariu. Be to, grupės ieškinio bylos buvo laikomos labai normaliu ir priimtiniu dalyku, kadangi vesti individualias bylas buvo gana sudėtinga dėl nepakankamai išvystyto transporto bei komunikacijos viduramžių Anglijoje.¹

Nuo 1400 iki 1700 metų Anglijos teisinėje sistemoje visiškai pasikeitė grupės ieškinio instituto vieta: jis labiau tapo išimtimi, nei pagrindine norma. Tuo metu kūrėsi naujos korporacijos, kurias finansavo turtingi rėmėjai, o tai labai nepatiko ir kėlė įtarimą kitoms socialinėms grupėms. Tokie įvykiai stipriai suskaldė Anglijos visuomenę, be to šalyje prasidėjo audringi pilietiniai karai (Rožių karai), ko rezultatas – tik vienintelis teismas, taip vadinamas „*The Star Chamber*“, turėjo jurisdikciją nagrinėti grupės ieškinio bylas. Grupės ieškinio reikšmė sumažėjo dar ir dėl to, kad XIX amžiaus viduryje Anglijos parlamentas priėmė tam tikrus teisės aktus, susijusius su grupės interesų atstovavimu, taip užkirsdamas kelią nenumatytoms grupėms pateikti ieškinius. Taigi, galimybė pateikti grupės ieškinius buvo susiaurinta iki minimumo ir pagrindinis dėmesys buvo skiriamas individualiam ieškiniui. Būtent dėl aukščiau minėtų istorinių aplinkybių bei tvirto teisinio paveldo, grupės ieškinio institutą perėmė ir toliau vystė JAV.

JAV perėmus grupės ieškinio instituto vystymą, prasidėjo naujas grupės ieškinio raidos etapas, kuris buvo taip atskleistas ir visapusiškai išnagrinėtas, kad vėliau tapo pagrindiniu pavyzdžiu ir šaltiniu kitoms valstybėms siekiant įdiegti grupės ieškinio institutą savose teisinėse sistemose.

¹ BURBANK, S. B. *The class action fairness act of 2005 in historical context: a preliminary view*. University of Pennsylvania Law Review, vol. 156, No. 6, 2006, p. 1484-1485

Visų pirma, reikia pažymėti, kad grupės ieškinio vystymuisi JAV didelę įtaką turėjo Aukščiausiojo Teismo teisėjas Joseph Story. Būtent jis, 1820 metais nagrinėjamoje *West v. Randall* byloje, suformulavo pirmąsias grupės ieškinio sampratos užuomazgas. Byloje ginčas tarp šalių kilo dėl to, kuri iš jų turėtų būti pripažinta ieškovu. Tuo tarpu teismas pasisakė, kad pagal bendrąją taisyklę, visi asmenys, kurie yra materialiai suinteresuoti tam tikrame teisiniame santykiyje, nepaisant to, ar jie yra ieškovai, ar atsakovai, gali ginti savo pažeistas teises ir interesus toje pačioje byloje kartu, nepriklausomai nuo to, koks skaičius būtų byloje dalyvaujančių asmenų.² Tokia teismo pozicija suponuoja, kad tarp šalių susiklostęs ginčas gali būti sprendžiamas taikant kolektyvinius ginčų sprendimo būdus.

Seniausia grupės ieškinio taisyklė JAV teisinėje sistemoje buvo Nuosavybės Taisyklė (angl. *Equity Rule*) 48, paskelbta 1833 metais, kuri leido turėti dabar taip vadinamąjį grupės atstovą, jeigu byloje dalyvauja daug atskirų asmenų. Tačiau ši taisyklė buvo taikoma retai ir neefektyviai, kadangi neleido suinteresuotiems asmenims nedalyvauti procese net ir tokiu atveju, kai yra paskirtas reprezentuojantis šalis asmuo. Tačiau per dešimt metų Aukščiausiojo Teismo praktikoje susiformavo šiek tiek kitoks 48 taisyklės aiškinimas, pagal kurį asmenims buvo suteikta galimybė nedalyvauti procese, esant tik tam tikroms aplinkybėms. XX amžiaus pradžioje 48 taisyklė buvo pakeista į 38 taisyklę, pagal kurią buvo nustatyta, jeigu dalyvaujančių byloje asmenų yra labai daug, tai jų vardu gali veikti keli asmenys turintys tą patį procesinį statusą kaip ir likusieji.³ Taigi, 48 Nuosavybės Taisyklė yra pirmtakas Jungtinių Amerikos Valstijų federalinių civilinio proceso taisyklių (toliau – JAV FCPT) 23 taisyklei, kuri yra laikoma klasikiniu grupės ieškinio instituto pagrindu teisės teorijoje ir praktikoje.

1.1. Klasikinio grupės ieškinio instituto esminiai bruožai

Prieš analizuojant JAV FCPT 23 taisyklę, pirmiausia reikia aptarti du modelius, kurie egzistuoja grupės ieškinio procese. Tai yra dalyvavimo (angl. – *opt-in*) ir pasitraukimo (angl. *opt-out*) sistemos. Iki 1966 m. JAV FCPT 23 taisyklėje grupės ieškinyje buvo siejamas su dalyvavimo sistema, kuri reiškia, kad grupės nariais tampama aktyviai išreiškus valią įstoti į grupės ieškinio procesą. 1966 m. minėta taisyklė buvo pakeista, iš esmės pakeičiant patį grupės ieškinio proceso modelį iš dalyvavimo sistemos į pasitraukimo

² Jungtinių Valstijų apeliacinis teismas. Sprendimas *West v. Randall* byloje Nr. 17,424, R.I. 1820 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2015 m. vasario 29 d].

Prieiga per internetą: <<https://law.resource.org/pub/us/case/reporter/F.Cas/0029.f.cas/0029.f.cas.0718.pdf>>

³ PASTOR, N. M. *Equity and Settlement Class Actions: Can There Be Justice For All in Ortiz v. Fibreboard*. American University Law Review, vol. 49, art. 5, 2000, p. 785

sistemą. Tuo tarpu pasitraukimo sistema reiškia, kad į grupės ieškinio procesą automatiškai įtraukiami visi atitinkamai grupei priklausantys asmenys, bet jiems suteikiama teisė pasitraukti iš proceso.⁴ Būtent su šiuo pakeitimu teisės doktrinoje buvo įtvirtintas klasikinis grupės ieškinio institutas.

Taigi, pagal JAV FCPT 23 taisyklę, JAV grupės ieškinys – yra ieškinys pareiškiamas asmens, kuris veikia grupės individų vardu, išskyrus atvejus, jeigu tokie asmenys atsisako dalyvauti tolesniame grupės ieškinio procese. Kreiptis į teismą su grupės ieškiniu galima tik tokiu atveju, jeigu yra išpildytos keturios būtinos grupės ieškinio pateikimo teismui sąlygos:

- 1) Grupės gausumo sąlyga;
- 2) Bendrų visai grupei teisės arba fakto klausimų sąlyga;
- 3) Grupės atstovų ir grupės reikalavimų tipiškumo sąlyga;
- 4) Grupės atstovų sąžiningumo ir adekvatumo sąlyga.

Pirmoji sąlyga įtvirtina dar kitaip vadinamąjį kiekybės kriterijų (angl. *numerosity*). Pagal JAV FCPT 23 (a) (1) taisyklę, grupės gausumas reiškia tokį didelį jos narių skaičių, kad procesinis bendrininkavimas yra praktiškai neįmanomas.⁵ Ši sąlyga nesusikoncentruoja vien tik į galimų grupės narių skaičių, bet taip pat yra labai svarbus toks aspektas, kaip nepraktiškumas pareikšti ieškinį pavieniams asmenims, t.y., grupės ieškinio pareiškimas atitinkamoje situacijoje bus žymiai efektyvesnis, praktiškesnis, ekonomiškесnis, nei pavienių asmenų individualaus ieškinio pareiškimas analogiškoje situacijoje. Minėta sąlyga nenustato kokių nors reikalavimų dėl minimalaus grupės narių skaičiaus. Vienais atvejais gali būti patvirtinta 20 asmenų grupė, o kitais – 300 asmenų grupė nebus patvirtinta dėl neįvykdyto grupės gausumo reikalavimo. Pagal JAV teismų praktiką, nesudėtingose bylose, kuriose grupės narių skaičius viršija 40, laikoma, kad kiekybės kriterijus yra įvykdytas. Tais atvejais, kai grupės narių yra mažiau kaip 25, laikoma, kad gausumo reikalavimas yra neįgyvendintas. O tokioje situacijoje, kai narių skaičius svyruoja nuo 25 iki 40, svarbios tampa tokios aplinkybės kaip atstumai tarp grupės narių gyvenamųjų vietų, grupės narių individualių reikalavimų dydis, bylos sudėtingumas.⁶

Viena iš įdomesnių bylų JAV, susijusi su grupės ieškinio sąlygų tenkinimu ir įgyvendinimu, yra *Wal-Mart Stores, Inc. v. Dukes* byla. Šios bylos esmė yra tokia, kad 1,5 mln. moterų, kurios tuo metu arba anksčiau dirbo Wal-Mart parduotuvėse, pateikė teismui

⁴ KRIVKA, E. *Grupės ieškinio problemos Lietuvos civilinio proceso teisėje*. Jurisprudencija, 2004, t. 52(44), p. 154

⁵ Jungtinių Amerikos Valstijų Federalinės civilinio proceso taisyklės, 23 taisyklė [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016-01-02]. Prieiga per internetą <https://www.law.cornell.edu/rules/frcp/rule_23>

⁶ KRIVKA, E. *Grupės ieškinys – veiksminga teisės į teisminę gynybą įgyvendinimo priemonė*. Jurisprudencija, 2007, 4 (94); p. 32

grupės ieškinį, dėl diskriminacijos lyties pagrindu ir nelygių darbo sąlygų. Pasak ieškovų, Wal-Mart parduotuvėse moterų atlyginimas yra mažesnis nei vyrų, dirbančių tose pačiose pareigose, be to, vyrai darbuotojai yra žymiai greičiau paaukštinami pareigose nei moterys darbuotojos. Tačiau JAV Aukščiausiasis Teismas nepripažino to, kad 1,5 mln. moterų gali paduoti grupės ieškinį, kadangi tarp grupės narių nebuvo pakankamai vienijančių juos aplinkybių. Be to, grupės nariai nesugebėjo įrodyti, kad visiems nariams buvo taikomas toks pat diskriminacinis požiūris. Šiuo atveju, galima daryti išvadą, kad grupės narių skaičius JAV nėra pati svarbiausia sąlyga tam, kad būtų priimtas ir patenkintas grupės ieškinys. Jau vien tas faktas, jog JAV FCPT 23 taisyklėje nėra įvardijamas minimalus skaičius asmenų, galinčių pateikti grupės ieškinį, tik parodo, kad gausumo sąlyga yra labiau vertinamojo pobūdžio ir kiekvienu konkrečiu atveju teismams paliekama diskrecija įvertinti, ar pakanka asmenų grupei sudaryti, ar tų asmenų yra per daug, ko rezultatas – nebeįmanoma nustatyti bendrų visai grupei aplinkybių. Manytina, kad kuo daugiau asmenų sudaro grupę, tuo yra sunkiau įrodyti vieną iš pagrindinių grupės ieškinio sąlygų – bendrumo kriterijų.

Antroji sąlyga yra bendrumo kriterijus (angl. *commonality*). Šis kriterijus reiškia tai, jog grupės narius turi sieti bendras teisės arba fakto klausimas. JAV FCPT 23 taisyklė nereikalauja, kad visi ieškinyje nagrinėjami teisės arba fakto klausimai būtų bendri visiems grupės nariams. Paprastai, užtenka bent vieno bendro teisės arba fakto klausimo, kad būtų įvykdyta ši minėta sąlyga. Bendrumo kriterijų taip pat atskleidžia JAV teismų praktika. Byloje *Lightfoot v. District of Columbia* ieškovų grupė tvirtino, kad valstybė nutraukė teikiamą pašalpą negalią turintiems darbuotojams be galimybės apskusti tokius valstybės veiksmus. Teismas konstatavo, kad ieškovų grupė pateikė didelės apimties įvairių sprendimų santraukas, kurios sudarė skirtingą teismų praktiką dėl procedūrinių pažeidimų, tačiau minėtų santraukų pateikimas neatskleidė grupės kaip tokios bendrumo kriterijaus. Teismas išaiškino, kad ieškovų grupė turėjo pateikti konkretų paprotį ar vykdomos politikos pavyzdį, kurie pažeidžia tinkamas proceso taisykles ir yra bendri visiems grupės nariams.⁷ Darytina išvada, kad bendrumo kriterijus, įtvirtintas tiek JAV, tiek ir kitų valstybių, įskaitant Lietuvą, reglamentavime, turi parodyti, kad grupė, besikreipianti į teismą, turi turėti bendrą problemą ir naudotis tuo pačiu teisinės gynybos būdu, sprendžiant iškilusius klausimus.

⁷ Jungtinių valstijų Kolumbijos apygardos teismas. Sprendimas *Lightfoot v. District of Columbia* byloje Nr. 01-01484 (CKK), 2011 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016-01-04]. Prieiga per internetą <https://scholar.google.com/scholar_case?case=5922123805899267784&q=Lightfoot+v.+District+of+Columbia&hl=en&as_sdt=400003>

Trečioji sąlyga – tipiškumo kriterijus (angl. *typicality*). Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad tipiškumo ir ankščiau nagrinėta bendrumo sąlyga tarpusavyje persipina, tačiau anaipol taip nėra. Tai yra dvi atskiros sąlygos, kurios viena nuo kitos skiriasi esminiais bruožais: bendrumo reikalavimas yra labiau susijęs su bendrais, vienijančiais visus grupės narius klausimais, tuo tarpu tipiškumo kriterijus yra labiau sukoncentruotas į grupės atstovą. Tipiškumo sąlygos esmė yra tokia, kad grupės atstovo keliami ieškinio reikalavimai atitiktų likusių grupės narių bendrus interesus. Klausimus dėl tipiškumo kriterijaus atitikimo sprendžia teismas savo nuožiūra. Tam tikrais atvejais, teismas klausimą dėl to ar laikomasi tipiškumo sąlygos gali išspręsti teigiamai, net ir tuomet, kai yra faktinių grupės atstovo ir likusių grupės narių reikalavimų skirtumų. Visų grupės narių individualūs reikalavimai nebūtinai turi būti identiški vienas kitam, tačiau svarbiausia yra tai, kad teismui būtų akivaizdus bendras tokių reikalavimų panašumas.⁸

Paskutinė sąlyga, kurią būtina įvykdyti norint pateikti grupės ieškinį, yra grupės atstovo sąžiningumas ir adekvatumas (angl. *adequacy of representation*). Adekvatumo ir sąžiningumo taisyklė reiškia tai, kad grupės interesus teisme gali atstovauti tik tokie asmenys, kurie turi tokią teisę, tiesiogiai nustatytą civilinio proceso normomis. JAV teismų praktikoje yra nustatyti tam tikri kriterijai, pagal kuriuos nustatoma, ar grupės atstovas yra adekvatus. Visų pirma, grupės atstovas turi turėti bendrų interesų su kitais grupės nariais, t.y. grupės atstovu negali būti pašalinis asmuo visiškai nesusijęs su ginčijamu klausimu. Visų antra, turi būti akivaizdu, kad grupės atstovas ryžtingai, dėdamas visas pastangas gins likusių grupės narių pažeistas teises ir teisėtus interesus teisme, į pagalbą pasitelkdamas kvalifikuotus patarėjus, t.y. advokatus.⁹ Teismo pareiga yra patikrinti, ar grupės atstovas yra adekvatus, ar advokatas yra kvalifikuotas, galintis dalyvauti tokio pobūdžio bylose ir taip pat patikrinti, ar grupės narių interesai yra ne priešiški vienas kitam. Grupės atstovo sąžiningumas reiškia, kad jis savo įgaliojimus atstovauti grupei vykdys tinkamai, teisėtais būdais, nepažeisdamas teisės normų, gins išimtinai visų grupės narių teises ir teisėtus interesus, išnaudos visus galimus teisėtus gynybos būdus.¹⁰

Visos aptartos grupės ieškinio pateikimo teismui sąlygos yra labai svarbios tiek kiekviena atskirai, tiek kartu sudėjus. JAV Aukščiausiasis Teismas savo teismų praktikoje pažymėjo, kad šios būtinosios sąlygos turi tendenciją susilieti. Visos šios sąlygos iš esmės

⁸ KRIVKA, E. *Grupės ieškinys – veiksminga teisės į teisminę gynybą įgyvendinimo priemonė*. Jurisprudencija, 2007, 4 (94); p. 32

⁹ Jungtinių Valstijų apeliacinis teismas. Sprendimas *John Senter v. General Motors Corporation* byloje Nr. 75-1264, 1976 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016-01-04]. Prieiga per internetą < <https://casetext.com/case/senter-v-general-motors-corp> >

¹⁰ KRIVKA, E. *Grupės ieškinys – veiksminga teisės į teisminę gynybą įgyvendinimo priemonė*. Jurisprudencija, 2007, 4 (94); p. 32

yra skirtos nustatyti, ar grupės ieškinio nagrinėjimas būtų ekonomiškai, ar atstovų reikalavimai ir likusių grupės narių reikalavimai yra tarpusavyje susiję, ar bus tinkamai apginti nedalyvaujančių procese grupės narių interesai.¹¹

Nors aukščiau paminėtos sąlygos laikomos būtinomis ir privalomomis norint pradėti grupės ieškinio procesą, tačiau be šių sąlygų egzistuoja dar tam tikros taisyklės, kurių neįvykdžius taip pat nebus galima toliau tęsti grupės ieškinio proceso. Tokie reikalavimai yra įtvirtinti JAV FCTP 23 (b) taisyklėje. Pagal šią normą, prieš patvirtindamas grupės ieškinį, teismas turi nustatyti, ar, be jau nurodytų keturių būtinų sąlygų, grupės ieškiny tenkina bent vieną iš trijų JAV FCTP 23 (b) taisyklėje įtvirtintų reikalavimų. Šiuo atveju, nereikia, kad būtų įgyvendinti visi trys reikalavimai: jeigu yra tenkinamas bent vienas iš trijų reikalavimų ir visos keturios būtinios sąlygos, automatiškai grupės ieškiny tampa tinkamas nagrinėti ir procesas tęsiamas toliau. Toliau bus aptariamas kiekvienas iš trijų reikalavimų atskirai.

Pirmasis reikalavimas, kurį turi patikrinti teismas yra tai, ar grupės narių individualių ieškinių pateikimas keltų riziką dėl atskiriems grupės nariams turinčių reikšmės prieštaringų ar skirtingų teismo sprendimų, kurie priešingą šalį įpareigotų nevienodai elgtis, arba atskiriems grupės nariams reikšmės turinčių teismo sprendimų, kurie faktiškai turėtų įtaką kitų, nesančių bylos šalimi, grupės narių interesams arba iš esmės sumažintų jų galimybes ginti savo teises.¹² Šį reikalavimą reikėtų suprasti kaip teismo pareigą užtikrinti pačio proceso vienodumą, nedviprasmiškumą bei sklandumą, kad tarp proceso dalyvių nebūtų tam tikrų neaiškumų bei negalėjimo tinkamai ginti pažeistas teises ir interesus.

Antrasis reikalavimas yra susijęs su priešingos šalies veiksmis. Grupės ieškinio procesą bus galima vystyti toliau, jeigu priešingos šalies veikimo ar neveikimo pagrindai bus susiję su grupe, ko rezultatas – galimybė priimti galutinį teismo sprendimą, kuris apimtų visą grupę. Šis reikalavimas yra siejamas su atsakovu, t.y., kad priešinga šalis būtų susijusi su visais grupės nariais, kad būtent atsakovo atlikti veiksmai turėtų įtakos grupės nariams ir jų interesams, kad būtent dėl atsakovo atliktų veiksmų būtų priimtas teismo sprendimas, kuris būtų svarbus ne pavieniems grupės nariams, o visai grupei.

Trečiasis reikalavimas yra susijęs su grupės ieškinio proceso pranašumu prieš individualų ieškinį. Šiuo atveju, grupės ieškinio procesas gali būti vykdomas, jeigu teismas nutaria, kad bendri visai grupei teisės arba fakto klausimai vyrauja prieš individualius grupės narių klausimus, ir kad grupės ieškinio procesas efektyvumo bei sąžiningumo

¹¹ Ten pat, p. 33

¹² Ten pat.

požiūriu yra pranašesnis už kitus galimus ginčų sprendimo būdus. Nustatant minėtų aplinkybių egzistavimą, teismas turi atsižvelgti į tai:

- ar grupės nariai yra labiau suinteresuoti ginti savo pažeistas teises asmeniškai arba gintis atskirose bylose;
- kokia yra grupės narių arba prieš grupės narius inicijuotų bylų apimtis ir prigimtis;
- kokios yra galimybės ieškinius išnagrinėti viename teisme;
- kokie gali iškilti sunkumai sprendžiant ir nagrinėjant grupės ieškinius.¹³

Galima teigti, kad šie išvardinti reikalavimai yra kaip pagalbinė priemonė teismui galutinai nuspręsti, ar galima pradėti grupės ieškinio procesą ir ar jis bus naudingas bei ekonomiškai visų proceso šalių atžvilgiu. Kaip matoma iš aukščiau pateiktos analizės, grupės ieškinio institutas JAV turi galias tradicijas ir tas tradicijas dar labiau atskleidžia įvairiapusiška teismų praktika. Tačiau to paties negalima pasakyti apie Europos valstybėse gyvuojantį grupės ieškinio procesą, bet tai galima paaiškinti tuo, kad grupės ieškinys yra ganėtinai naujas institutas Europoje. Toliau būtent ir bus aptariamas grupės ieškinio institutas keliose pasirinktinose Europos valstybėse.

1.2. Europietiškoji grupės ieškinio koncepcija

Pirmasis klausimas, kylantis pradedant galvoti apie grupės ieškinio įtvirtinimą Europoje – kodėl toks ieškinys reikalingas, ar nebūtų galima tų pačių ginčų išspręsti naudojantis senesnes tradicijas Europoje turinčiu procesinio bendrininkavimo institutu? Atsakymą galima surasti pažvelgus į masiškumo reiškinį. Tikslingiausia būtų masiškumo problemą atskleisti pasinaudojant hipotetine situacija ir preziumuojant, kad grupės ieškinio institutas Europoje dar nėra įtvirtintas. Pavyzdžiui, internetine prekyba užsiimanti įmonė, įsteigta Lietuvoje, tačiau savo veiklą vykdanči visoje Europoje, sugalvojo, jog už tam tikros prekės įsigijimą vartotojai dar turi sumokėti po du eurus pakuotės mokesčio. Su tokia sąlyga, vartotojai internetinėje parduotuvėje mokėdami už prekes nebuvo supažindinti. Apie padarytus neteisėtus veiksmus asmenys sužinojo tikrindami savo banko sąskaitas, kuriose pamatė, kad kiekvienam iš jų yra nuskaičiuota po du eurus pakuotės mokesčio. Vartotojų, patyrusių žalą dėl įmonės neteisėtų veiksmų yra penki tūkstančiai. Tik maža dalis asmenų užsisakydami prekes internetinėje parduotuvėje kontaktiniuose duomenyse gyvenamąją vietą nurodė Lietuvą. Tuo tarpu didžiąją dalį nukentėjusių asmenų sudaro tokie asmenys, kurių gyvenamoji vieta yra skirtingose Europos valstybėse. Bendras patirtos žalos

¹³ Ten pat.

dydis – dešimt tūkstančių eurų. Jeigu dėl minėto pažeidimo būtų nukentėję tik keli vartotojai, tai tikėtina, kad nei vienas iš jų nesikreiptų į teismą dėl tokios nedidelės sumos, tačiau dešimt tūkstančių eurų yra pakankamai didelė pinigų suma, dėl kurios verta ginti pažeistas teises. Nukentėję vartotojai turi kelias pažeistų teisių gynimo galimybes. Pirmia, jie gali pateikti individualus ieškinius, tačiau toks sprendimas atrodytų nelogiškas ir bereikalingai eikvojami finansiniai bei žmogiškieji ištekliai, kadangi piniginis reikalavimas yra labai nedidelis. Antra galimybė yra pasinaudoti procesinio bendrininkavimo institutu. Būtent šioje vietoje atsiskleidžia pagrindiniai procesinio bendrininkavimo trūkumai sprendžiant masiškumo problemą. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad procesinio bendrininkavimo institutas yra teisiškai pagrįstas būdas išspręsti tokią hipotetinę situaciją, kadangi į vieną bylą būtų sujungiami visi nukentėjusių penkių tūkstančių vartotojų reikalavimai, nereikėtų nagrinėti kiekvieno asmens reikalavimų atskirai ir rašyti atskirų penkių tūkstančių teismo sprendimų taip pat bendrininkams būtų suteikiama galimybė paskirti vieną bendrininką, kuris vestų bylą. Tačiau, kas būtų tokiu atveju, jeigu teismas nustatytų aktyvų ginčo šalių dalyvavimą nagrinėjant bylą? Kaip reikėtų išspręsti tam tikras organizacines problemas, pavyzdžiui, kur rengti teismo posėdį, kad jame galėtų dalyvauti visi penki tūkstančiai nukentėjusių vartotojų, kiek laiko užtruktų teismo procesas, jeigu visi bendrininkai norėtų pasisakyti dėl nagrinėjamos bylos, kadangi procesinio bendrininkavimo atveju kiekvienas bendrininkas veikia savarankiškai ir savo vardu?¹⁴ Šiuo atveju, tokios organizacinės problemos gali pridaryti didelių nemalonumų, kurie sąlygos negalėjimą efektyviai ir sėkmingai tęsti teismo proceso. Būtent dėl tokių priežasčių masiškumo reiškiniu klasikiniu civiliniu procesu išspręsti neįmanoma. Kol kas geriausias būdas tvarkytis su tokiu reiškiniu yra grupės ieškinio instituto įdiegimas į civilinio proceso sistemą. Visos aukščiau išvardintos praktinės problemos grupės ieškiniu būtų išsprendžiamos pakankamai nesudėtingai, kadangi vienas iš grupės ieškinio bruožų yra toks, jog bylą tokiam procese veda grupės paskirtas atstovas, per kurį likusieji grupės nariai įgyvendina savo teises. Šiuo atveju, likusių grupės narių realus dalyvavimas teisminiame procese yra iš esmės neįmanomas. Grupės narių procesinė padėtis analizuojama kitoje darbo dalyje.

Dar vienas klausimas kylantis svarstant, ar reikalingas grupės ieškinys Europoje – ar masiškumo reiškiny pasireiškia taip dažnai, jog reikia kurti naują institutą ir nebeužtenka klasikiniame civiliniame procese įtvirtintų teisės normų? Kalbant apie Lietuvą, daugiau nei prieš dešimt metų sunku buvo įsivaizduoti, kad CPK bus įtvirtintas toks reglamentavimas,

¹⁴ SIMAITIS, R. „Grupės ieškinys kaip efektyvi kolektyvinių interesų gynimo forma“. Nacionalinė mokslinė konferencija Privatinės teisės efektyvumo tyrimai, 2016 [nepublikuota]

koks yra šiai dienai. Tai galima paaiškinti labai paprastomis aplinkybėmis: visų pirma, pasaulis, o tuo pačiu ir Lietuva, modernėja, šiuolaikiniame globalizacijos ir informacijos amžiuje lietuviškas verslas ir žmonės vis labiau integruojasi į pasaulines rinkas, plėsdami savo ekonominius, finansinius, socialinius išteklius skirtingose pasaulio valstybėse. Būtent dėl šių aplinkybių manytina, kad kuo toliau, tuo labiau masiškumo reiškinys ryškės ir tokių ginčų, koks buvo aptartas pateiktame pavyzdyje – daugės. Be to, įdomu apžvelgti statistinius duomenis ir pažiūrėti, kokie grupės ieškinio bylų skaičiai egzistuoja JAV bei Europoje. JAV per metus yra pateikiama apie du tūkstančius grupės ieškinių. Iš vienos pusės žiūrint tai yra pakankamai didelis skaičius, tačiau žinant, jog JAV turi puikiai išvystytą grupės ieškinio institutą bei tai, kad bylų skaičius ten siekia milijonus, todėl galima sakyti, kad grupės ieškinys JAV ir naudojamas tik santykinai dažnai.¹⁵ Tuo tarpu Europoje, grupės ieškinio bylų skaičius yra visiškai kitoks. Pavyzdžiui, Švedijoje per dešimt metų grupės ieškinio gyvavimo laikotarpio, teismas nagrinėjimo viso labo tik dvylika grupės ieškinių; Danijoje per ketverius metus išnagrinėtos tik dvi grupės ieškinio bylos; Lietuvos teismų praktika taip pat nėra labai turtinga grupės ieškinio bylomis. Šiuo atveju, kyla klausimas, ar tokie statistiniai duomenys parodo grupės ieškinio reikalingumą/nereikalingumą Europoje? Manytina, kad sprendžiant klausimą dėl grupės ieškinio reikalingumo, į bylų skaičių žiūrėti nereikėtų. Grupės ieškinio procese svarbiau yra tai ne kiek teismas per metus išnagrinėja grupės ieškinio bylų, tačiau tai, ar tos bylos yra išnagrinėtos kokybiškai. Net ir tokiu atveju, jeigu teismas per metus išnagrinėtų tik vieną grupės ieškinio bylą, tačiau ja būtų apgintos šimto tūkstančių asmenų pažeistos teisės ir interesai, jau parodytų tokio ieškinio reikalingumą teisinėje sistemoje. Taigi, atsakant į klausimą, ar reikia grupės ieškinio instituto – taip, jo neabejotinai reikia, tačiau tas institutas turi padėti proceso dalyviams ir teismui efektyviai išspręsti ginčą, o neatvirkščiai – trukdyti teisminei procesui.

Grupės ieškinio instituto reikalingumą ir naudą parodo ne tik klasikinio civilinio proceso nesugebėjimas sėkmingai išspręsti masiškumo reiškinio, tačiau taip pat yra išskiriami tam tikri tikslai, kuriuos būtų galima pasiekti teisinėje sistemoje įdiegiant grupės ieškinio institutą. Tikslai yra tokie:

- 1) Užtikrinti teisę į teisminę gynybą. Grupės ieškinio instituto pagalba gali būti apgintos ir tų asmenų pažeistos teisės bei teisėti interesai, kurie neinicijuoja teismo bylinėjimosi dėl finansinių priežasčių, patirties stokos, laiko išteklių, nedidelio piniginio reikalavimo;

¹⁵ SIMAITIS, R. „Grupės ieškinys kaip efektyvi kolektyvinių interesų gynimo forma“. Nacionalinė mokslinė konferencija Privatinės teisės efektyvumo tyrimai, 2016 [nepublikuota]

- 2) Sutrumpinti civilinių bylų procesą. Šis tikslas nėra toks akivaizdus, nes grupės ieškinio procesas yra žymiai sudėtingesnis, nei klasikinis civilinis procesas, tačiau jeigu ieškovų būtų, kaip aukščiau minėtame pavyzdyje, penki tūkstančiai ir jie visi aktyviai dalyvautų bylos nagrinėjime, tai pagal klasikinio civilinio proceso taisyklės teismo procesas būtų kur kas ilgesnis nei grupės ieškinio atveju, nors grupės ieškinio procesą sudaro daugiau stadijų. Be to, teismui yra lengviau suvaldyti procesą, kai yra naudojamos grupės ieškinio taisyklės, kadangi byla yra vedama per grupės atstovą, o likusieji grupės nariai negali aktyviai dalyvauti teismo procese;
- 3) Užtikrinti vienodą teismų praktiką tokių pačių ar panašių bylų atžvilgiu. Tai padidintų asmenų pasitikėjimą teismine sistema, sustiprintų teisinį saugumą, teisėtus lūkesčius.¹⁶
- 4) Užtikrinti ekonomijos principą. Kuomet teismai gauna dešimtis ar net daugiau identiškų individualių ieškinių, kuriuose reikalavimai yra praktiškai vienodi, tik skiriasi reikalavimo sumos, tai tokiu atveju teismai vis tiek turi nagrinėti kiekvieną ieškinį atskirai. Tai didina ne tik teismo darbo krūvį, tačiau ir neracionaliai naudojami finansiniai, žmogiškieji, laiko ištekliai. Be to, dažnai tapačius individualius ieškinius pareiškiantys asmenys neturi pakankamai teisinių žinių, todėl kreipiasi pagalbos į advokatus, tokiu būdu didėja proceso išlaidos. Ekonomijos principo užtikrinimas grupės ieškinio procese svarbus ne tik ieškovui, tačiau taip pat ir atsakovui. Atsakovui gintis viename, o ne keliuose procesuose yra žymiai naudingiau, kadangi efektyviau naudojamos piniginės lėšos ir kitokie ištekliai.¹⁷
- 5) Bendroji ir specialioji prevencija. Ji pasireiškia tuo, kad potencialūs teisės pažeidėjai nebenorėtų daryti pažeidimų, o jeigu tokie pažeidimai padaryti, kad būtų galima efektyviai pritaikyti teisės pažeidimo šalinimo padarinius.¹⁸

Prieš pradėdant nagrinėti atskirų Europos valstybių grupės ieškinio modelius, visų pirma reikėtų apžvelgti bendrą grupės ieškinio charakteristiką Europoje. Grupės ieškinio institutas Europoje atsirado tik apie XX a. septintajame dešimtmetyje. Nuo šio laikotarpio

¹⁶ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 49 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 261¹ straipsniu bei XXIV¹ skyriumi įstatymo projekto aiškinamasis raštas. 2012 m. liepos 2 d. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016-02-26]. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=429220&p_query=civilinio%20proceso%20kodekso%2049%20straipsnio&p_tr2=2>

¹⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. liepos 13 d. nutarimas Nr. 885 „Dėl grupės ieškinio koncepcijos patvirtinimo“

¹⁸ SIMAITIS, R. „Grupės ieškinys kaip efektyvi kolektyvinių interesų gynimo forma“. Nacionalinė mokslinė konferencija Privatinės teisės efektyvumo tyrimai, 2016 [nepublikuota]

pradedama domėtis teismine kolektyvine grupės asmenų interesų gynyba. Priešingai nei JAV, Europoje grupės ieškiniai pradėjo vystytis ne dėl didelių asmenų grupių patirtos žalos atlyginimo, o dėl teisminės sistemos mechanizmo tobulinimo ir sąlyginai naujų teisės šakų atsiradimo. Pavyzdžiui, Vokietijoje atsiradusi asociacijų teisė paskatino reikšti ieškinius viešajam interesui ginti vartotojų teisių gynimo, nesąžiningos konkurencijos srityse. Taigi, galima daryti išvadą, kad nuo pat pradžios grupės ieškinys Europoje buvo orientuotas į bendrųjų, kolektyvinių interesų gynybą, o ne į silpnesniosios šalies patirtų nuostolių kompensavimo funkciją: jeigu buvo pripažįstama, kad tam tikra vartojimo sutarties sąlyga yra neteisėta, tuo grupės ieškinio procesas ir pasibaigdavo, be galimybės priteisti vartotojui patirtus nuostolius.¹⁹ Ilgą laikotarpį panaši pozicija egzistavo ir Lietuvos teisinėje sistemoje, tačiau 2015 m. sausio 1 d. įsigaliojus CPK pakeitimams, tokia pozicija pasikeitė ir įstatymų leidėjo įtvirtintos normos leidžia grupės ieškinio procese asmenims kompensuoti jų patirtus nuostolius. Apie grupės ieškinio reglamentavimą ir jo praktinį veikimą Lietuvos teisinėje sistemoje bei palyginimą su užsienio valstybėse įtvirtintu reglamentavimu bus aptariama kitose darbo dalyse.

Pagrindinis bruožas, skiriantis klasikinių grupės ieškinį nuo Europos valstybėse įtvirtinto grupės ieškinio instituto yra modelio pasirinkimas. Kaip jau buvo minėta anksčiau, klasikinis grupės ieškinys yra paremtas pasitraukimo arba kitaip *opt-out* sistema. Tuo tarpu daugelis Europos valstybių, tame tarpe ir Lietuva, yra pasirinkusios saugesnę – dalyvavimo arba *opt-in* sistemą. Tačiau tai yra natūralu, kadangi ta pati JAV pradėjo eksperimentuoti su grupės ieškiniu nuo dalyvavimo modelio pasirinkimo. Esminis dalykas, dėl kurio pasitraukimo sistema pakankamai sunkiai įsitvirtina Europoje, tuo pačiu ir Lietuvoje, yra nuomonė, kad toks modelis prieštarauja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvų apsaugos konvencijoje, atitinkamai Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, įtvirtintai teisei į efektyvią teisminę gynybą. Prieštaravimas pasireiškia tuo, jog esant pasitraukimo modeliui asmeniui nėra suteikiama teisė kalbėti jo paties procese.²⁰ Tačiau kai kuriose Europos valstybėse (Danija, Norvegija) laikomasi šiek tiek liberalesnio požiūrio ir greta dalyvavimo modelio, grupės ieškinį galima pareikšti taip pat taikant pasitraukimo modelį. Be abejo, tai yra labiau išimtis iš bendrosios taisyklės, tačiau atitinkant tam tikras sąlygas, tokia galimybė yra įtvirtinta. Negalima teigti, kad kažkuris vienas modelis yra žymiai geresnis už kitą. Tiek pasitraukimo, tiek dalyvavimo modeliai turi savų privalumų ir trūkumų. Dalyvavimo sistemos privalumai yra tokie, kad asmuo

¹⁹ KRIVKA, E. *Viešojo intereso gynimas grupės ieškiniu: iššūkiai ir galimybės*. Teisės problemos, 2015, Nr. 1(87), p. 2

²⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. liepos 13 d. nutarimas „Dėl grupės ieškinio koncepcijos patvirtinimo“ Nr. 885

sutikdamas dalyvauti grupės ieškinio procese, išreiškia savo valią ir nėra priverstinai įtraukiamas į teisminį procesą be to, išvengiama problemų dėl teismo sprendimo privalomumo tiems asmenims, kurie nedalyvavo procese ir atsakovas sužino savo potencialius ieškovus.²¹ Tuo tarpu tokios sistemos trūkumai: sunkiai valdomas procesas, kadangi kiekvienas dalyvis turi išreikšti savo valią; jei asmenys neaktyviai įsitraukia į procesą, tokiu būdu nepasiekiamas grupės ieškinio tikslas – ginti kuo daugiau asmenų interesus; nepasiekiamas prevencinis grupės ieškinio tikslas, kadangi atsakovas gali išvengti tų ieškinių, kurių asmenys, nedalyvaujantys grupės ieškinio procese, dėl vienokių ar kitokių priežasčių neteikia teismui; vieningos teismų praktikos užtikrinimo problema, kadangi jeigu grupės ieškinio procese bus priimamas palankus sprendimas grupei, tai gali paskatinti neprisijungusius prie grupės asmenis kreiptis į teismą su individualiais ieškiniais, tačiau individualiose bylose teismas gali priimti visai kitokius sprendimus. Teisės literatūroje yra išskiriami tokie pasitraukimo sistemos privalumai: paprasčiau valdoma ir yra veiksmingesnė; vykdomas vienas procesas; užtikrinama reali asmenų teisė kreiptis į teismą ir tuo pačiu teisingą žalos atlyginimą nuo neteisėtų veiksmų nukentėjusiems asmenims; efektyviai vaidinamas atgrasomasis vaidmuo. Be išvardintų privalumų, tokia sistema turi ir trūkumų: teismo sprendimo privalomumo užtikrinimo problema asmenims, kurie nedalyvavo procese; teisės pateikti prieštaravimus principo pažeidimas ir teisinių gynybos priemonių nelygiavertiškumas, kadangi atsakovas neturi galimybės pasinaudoti individualiomis gynybos priemonėmis.²² Šiuo atveju, pasitraukimo sistema yra kur kas liberalesnė nei dalyvavimo, tačiau manytina, kad tiek Europoje, tiek Lietuvoje būtų galima įdiegti mišrią abiejų modelių sistemą ir neapsiriboti griežtai taikant arba tik dalyvavimo, arba tik pasitraukimo modelius. Kiekvienu konkrečiu atveju, sprendžiant pagal bylos aplinkybes, teismai galėtų patys įvertinti ir nustatyti, kuri sistema yra tinkamiausia atitinkamam grupės ieškinio procesui.

Toliau pristatomas grupės ieškinio institutas skirtingose užsienio valstybėse. Kadangi naujasis grupės ieškinio reglamentavimas Lietuvos teisinėje sistemoje turi labai daug panašumų su skandinaviškose valstybėse egzistuojančiais grupės ieškinio institutais, todėl ne veltui, pasirenkant užsienio valstybes pagrindinis dėmesys buvo kreipiamas į Šiaurės šalių regioną. Pažymėtina, kad aptariant užsienio valstybių reglamentavime įtvirtintą grupės ieškinio institutą pagrindinis dėmesys skiriamas grupės ieškinio modelio pasirinkimui bei reikalavimams, kuriuos turi atitikti grupės ieškinys, kadangi trečiojoje

²¹ NEKROŠIUS, V.; MIKELĖNAS, V.; BUBLIENĖ, D.; SIMAITIS, R.; LAUŽIKAS, E. *Grupės ieškinio reguliavimo analizė ir pasiūlymai dėl šio instituto tobulinimo: taikomas mokslinis tyrimas*. Vilnius. 2008, p. 33

²² Ten pat, p. 33-34

Magistro darbo dalyje, analizuojant šiuo metu Lietuvoje galiojantį grupės ieškinio reglamentavimą, daugiausiai analizuojama problematika, kylanti iš grupės ieškinio pareiškimui keliamų reikalavimų.

1.2.1. Grupės ieškinio reglamentavimas Švedijos teisinėje sistemoje

Švedijoje grupės ieškinio instituto atsiradimą galima sieti su 2002 m. priimtu Grupės ieškinio įstatymu. Šis institutas turi nemažai panašumų su klasikiniu grupės ieškiniu, kuris yra įtvirtintas JAV, tačiau yra išlaikomos tam tikros savitos savybės.²³

Pagal šį įstatymą, yra išskiriami trijų kategorijų grupės ieškiniai: 1) privatūs grupės ieškiniai; 2) grupės ieškiniai, kuriuos pareiškia tam tikros institucijos; 3) vieši grupės ieškiniai. Privatus grupės ieškinys gali būti pareiškiamas fizinių arba juridinių asmenų, kurių teisės ir interesai yra pažeisti. Tačiau privačių grupės ieškinių procese svarbiausias momentas yra tas, kad grupės atstovas turi priklausyti grupei bei jo interesai taip pat turi būti pažeisti kaip ir likusių grupės dalyvių. Grupės ieškinių, kuriuos pareiškia ne pelno organizacijos, savitumas yra tame, kad tokios organizacijos pareiškia ieškinius gindamos vartotojų interesus ginčiuose tarp vartotojų ir verslininkų dėl netinkamos kokybės daiktų, paslaugų ir pan. Tuo tarpu viešas grupės ieškinys gali būti pareiškiamas tik valdžios institucijų, kurios yra specialiai paskirtos Vyriausybės.²⁴

Reikia pažymėti, kad Švedijos grupės ieškinio procesas paremtas dalyvavimo sistema. Pagal Grupės ieškinio įstatymo 14 straipsnį, asmuo norintis būti grupės nariu, turi per teismo nustatytą terminą raštu pranešti apie prisijungimą prie grupės. Jeigu per nustatytą terminą teismas negauna raštiško pranešimo apie prisijungimą, tuomet toks asmuo nelaikomas grupės nariu.²⁵ Galutinis grupės narių skaičius priklauso nuo pačių asmenų aktyvumo ir noro dalyvauti grupės ieškinio procese. Kai kuriose Švedijos teismuose nagrinėtose bylose, buvo gauta labai daug pranešimų su noru prisijungti prie grupės ieškinio proceso. Jau pačioje pirmoje grupės ieškinio byloje Švedijos teismui laiku buvo pristatyta net 500 pranešimų su noru išreikšimu būti grupės nariu. Didžiausias skaičius pranešimų su prašymu prisijungti prie grupės ieškinio proceso buvo *Skandia* byloje. Šioje byloje teismas gavo apie 1.2 milijono pranešimų, tačiau iki pradėdant nagrinėti pranešimus, ieškinys buvo atsiimtas. Tai pat verta paminėti, kad Švedijos grupės

²³ Ten pat, p. 15

²⁴ KARLSGODT, P. G. *World class action. A guide to group and representative actions around the globe.* Oxford University Press, 2012, p. 202

²⁵ Švedijos Grupės ieškinio įstatymas, SFS 2002:599, 2002 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016-01-07]. Prieiga per internetą <http://www.government.se/contentassets/ee615abb083742e88b9fd4fac8f82183/group-proceedings-act-2002_599.pdf>

ieškinio įstatyme yra įtvirtinta bendroji taisyklė, kuri įpareigoja teismą informuoti be išimties visus grupės narius apie teismo procesą. *Kraftkommission* byloje, kurioje buvo apie 2 000 grupės narių, teismas kiekvienam nariui atskirai išsiuntė elektroninį laišką su aktualia proceso informacija, negana to, buvo viešas informacijos apie grupės ieškinio procesą paskelbimas laikraštyje. Be abejo, teismas gali įpareigoti pranešti minėtą informaciją grupės nariams, grupės atstovą arba gynėją.²⁶ Turbūt ne veltui Švedijoje buvo taip plačiai diskutuojamas klausimas dėl to, kokį modelį reikia taikyti grupės ieškinio procese, kadangi abu modeliai turi tiek privalumų, tiek ir trūkumų. Manytina, kad didžiausias dalyvavimo modelio trūkumas yra tas, kad teismui, nagrinėjančiam ir taip pakankamai sudėtingas grupės ieškinio bylas, yra užkraunama papildoma pareiga informuoti visus grupės narius nepaisant to, koks yra jų skaičius. Žinoma, sparčiai besivystant naujosios technologijos, ši pareiga yra šiek tiek palengvinama, kadangi siųsti pranešimus elektroninėje erdvėje yra žymiai paprasčiau ir greičiau, nei kad siųsti paštu popierinius variantus, tačiau tikėtina, kad tikrai ne visi grupės nariai naudojami elektroninėmis paslaugomis, o ir tų pranešimų apie procesą greičiausiai yra siunčiamas tikrai ne vienas.

Norint pateikti grupės ieškinį Švedijos teismams, pirmiausia jis turi atitikti tam tikras sąlygas: 1) ieškinys turi būti paremtas aplinkybėmis, kurios yra bendros arba labai panašaus pobūdžio tarp visų grupės narių; 2) grupės ieškinio procese grupės narių ieškinio pagrindai negali iš esmės skirtis; 3) grupės ieškinyje turi vyrauti grupės narių, o ne individualūs asmenų reikalavimai; 4) grupė, kalbant apie jos narių skaičių, turi būti tinkama ir tiksliai apibrėžta, tačiau įstatymas nenustato, koks yra minimalus grupės narių skaičius; 5) grupės atstovas turi tinkamai atstovauti likusių grupės narių teises ir interesus. Pažymėtina, kad norint jog grupės ieškinys būtų priimtinas, reikia įgyvendinti visas penkias sąlygas. Jeigu sąlygos neįvykdytos, tuomet teismas *ex officio* tokio ieškinio nepriima.²⁷ Lyginant šiuos pagrindinius reikalavimus su amerikietiška grupės ieškinio institute įtvirtintomis privalomosiomis sąlygomis, galima daryti išvadą, kad reikalavimai nors ir su skirtingomis formuluotėmis, beveik yra vienodi. Turbūt vienintelis skirtumas būtų toks, kad švediškojo grupės ieškinio reglamentavime yra įtvirtinta sąlyga, kuri išskiria grupės narių reikalavimus ir įtvirtina jų vyraujančią pobūdį prieš individualius reikalavimus. Manytina, kad tokia sąlyga būtų ir parodo grupės ieškinio savitumą ir jo skirtumą nuo panašių institutų, pavyzdžiui, procesinio bendrininkavimo.

²⁶ KARLSGODT, P. G. *World class action. A guide to group and representative actions around the globe.* Oxford University Press, 2012, p. 203-204

²⁷ Ten pat, p. 204

1.2.2. Grupės ieškinio reglamentavimas Danijos teisinėje sistemoje

Kitoje skandinaviškoje valstybėje, Danijoje, grupės ieškinio instituto pradžia yra sietina su 2008 metais. Būtent 2008 metais buvo įtvirtintos grupės ieškinio taisyklės Danijos Teisingumo vykdymo akte (angl. *Administration of Justice Act*). Taisyklių tikslas – palengvinti procesą asmenims, kurie turi vienodus ieškininius reikalavimus tam pačiam atsakovui.

Kaip ir prieš tai nagrinėtų valstybių, taip ir Danijos teisinėje sistemoje yra įtvirtintos tam tikros taisyklės, kurias įvykdžius galima pateikti grupės ieškinį. Pirmoji taisyklė, be kurios turbūt nei vienoje valstybėje nebūtų galimybės pateikti grupės ieškinio, tai yra reikalavimų tapatumas, vienodumas. Būtent ši sąlyga ir parodo, kad svarbiausias tokiaame ieškinyje yra bendras grupės interesas, nors ir nereikalauja šimtaprocentinio tapatumo. Užtenka, kad būtų vienodos faktinės aplinkybės ir tam tikri teisiniai pagrindai. Antroji privaloma sąlyga yra tokia, kad teismas turi manyti, jog grupės ieškinys yra efektyviausias ir geriausias būdas išspręsti kilusį ginčą. Šios taisyklės tikslas yra užkirsti kelią pateikti neatsakingus ir nepagrįstus ieškinius. Kaip matoma, tokios taisyklės kaip privalomos nei Švedijos, nei JAV jurisdikcijoje nėra. Ši sąlyga bus analizuojama vėlesnėje Magistro darbo dalyje, kadangi toks pat reikalavimas yra įtvirtintas ir lietuviškame grupės ieškinio reglamentavime. Trečioji sąlyga yra susijusi su asmenų identifikavimu ir informacijos pateikimu, t.y., grupės nariai turi būti įvardinti ir informacija apie procesą jiems turi būti perduota tinkamu būdu. Šiuo atveju, koks yra tinkamas būdas įstatymų leidėjas neapibrėžia, skirtingai nei Švedijos jurisdikcijoje, kurioje informavimo pareiga tenka teismui. Danijoje teismas tik sprendžia, koku būdu turėtų būti informuojami grupės nariai apie procesą. Informavimo būdai gali būti patys įvairiausi: nuo asmeninių pranešimų kiekvienam grupės nariui iki viešo paskelbimo spaudoje ar nacionalinėje televizijoje. Ketvirtoji sąlyga, kuri taip pat yra minima daugelio valstybių grupės ieškinio instituto reglamentavime, tai yra tinkamo atstovo reikalavimas.²⁸ Pagrindinė sąlyga, kuri yra taikoma praktiškai visose valstybėse grupės atstovo tinkamumui nustatyti yra ta, kad grupės atstovas turi tinkamai ginti visų grupės narių pažeistas teises ir interesus.

Dar vienas bruožas skiriantis daniškąjį grupės ieškinį nuo kitų valstybių yra toks, kad Danijoje galioja ir dalyvavimo, ir pasitraukimo grupės ieškinio modeliai. Norint vykdyti grupės ieškinio procesą taikant dalyvavimo modelį, nėra nustatyta jokių specialių taisyklių, kurios turėtų būti įvykdytos. Svarbiausia, kad visi asmenys norintys prisijungti

²⁸ Ten pat, p. 192

prie grupės ieškinio, per teismo nustatytą laiko tarpą pateiktą raštišką pranešimą apie norą dalyvauti tokiaame procese. Kalbant apie pasitraukimo modelį, teismas taip pat nustato laiko tarpą per kurį visi norintys gali pasitraukti iš proceso. Tačiau be šios taisyklės dar turi susidaryti specialios aplinkybės, kurioms esant galima taikyti pasitraukimo iš proceso modelį. Viena iš aplinkybių yra tokia, kad byla turi būti susijusi su labai mažos vertės reikalavimais, dėl kurių akivaizdu ir tikėtina, jog reikalavimai nebus pareikšti per individualaus ieškinio procesą. Negana to, turi būti nustatyta, kad ginčas bus efektyviau išnagrinėtas taikant pasitraukimo, o ne dalyvavimo modelį. Jeigu dalyvavimo modelis yra tinkamesnis atitinkamai bylai, tai teismas negali atsisakyti taikyti dalyvavimo modelio.²⁹

Kalbant apie bylinėjimosi išlaidas, bendroji taisyklė yra tokia, kad pralaimėjusi šalis privalo padengti laimėjusios bylą šalies išlaidas.³⁰ Tačiau bylinėjimosi išlaidų srityje taip pat pasireiškia tam tikra specifika, kadangi teismas gali paprašyti grupės atstovo arba kitų grupės narių pateikti užstatą dėl bylinėjimosi išlaidų. Tokiu būdu yra apsidraudžiama, kad bylinėjimosi išlaidos, nepaisant jų dydžio, bus padengtos.

1.2.3. Grupės ieškinio reglamentavimas Norvegijos teisinėje sistemoje

Ilgą laiką Norvegijos teisinėje sistemoje grupės ieškinyms labiau atitiko procesinio atstovavimo taisyklės, t.y. ieškinį teismui pateikdavo tam tikra organizacija, kuri tokiu ieškiniu siekdavo apginti savo narių arba visuomenės teises ir teisėtus interesus. Lietuvoje taipogi ilgą laiką vyravo tokia pati pozicija, nesuteikianti galimybės atlyginti materialinės žalos asmenims grupės ieškiniu. Būtent dėl to, kad grupės ieškiniu nebuvo galima pareikšti reikalavimo dėl priteisimo buvo pradėta reforma ir nepaisant didelio pasipriešinimo 2008 m. sausio 1 d. įsigaliojo naujas grupės ieškinio reglamentavimas.³¹ Toliau bus aptariamos sąlygos ir reikalavimai, kuriuos turi atitikti norvegiškasis grupės ieškinyms.

Grupės ieškinyms Norvegijos teisinėje sistemoje yra įtvirtintas Civilinių ginčų sprendimo mediacijos ir proceso įstatymo 8 dalies 35 skyriuje (toliau – Norvegijos įstatymas).³² Grupės ieškinyms suprantamas kaip ieškinyms su identiškais arba labai panašiomis visiems grupės nariams faktinėmis aplinkybėmis ir teisiniu pagrindu, kurį pateikia grupė kaip subjektas ir kuris teismo patvirtinamas kaip grupės ieškinyms (Norvegijos

²⁹ Ten pat, p. 193

³⁰ NEKROŠIUS, V.; MIKELĖNAS, V.; BUBLIENĖ, D.; SIMAITIS, R.; LAUŽIKAS, E. *Grupės ieškinio reguliavimo analizė ir pasiūlymai dėl šio instituto tobulinimo: taikomasis mokslinis tyrimas*. Vilnius. 2008, p. 16

³¹ NEWLAND, J.M., MOHER, L.F. Collective redress in Norway. Volume VII, No.2, 2009, p. 456

³² Act Relating to Mediation and Procedure in Civil Disputes. No. 90, 2005 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016-01-10]. Prieiga per internetą <<http://app.uio.no/ub/ujur/oversatte-lover/data/lov-20050617-090-eng.pdf>>

įstatymo 35-1 straipsnio 2 dalis). Pareikšti grupės ieškinį galima tik tokiu atveju, jeigu jis atitinka pagrindines keturias sąlygas: visų pirma, asmenų reikalavimai tiek faktiniu, tiek teisiniu pagrindu yra tapatūs arba iš esmės panašūs; antra, visi asmenų reikalavimai gali būti nagrinėjami tos pačios sudėties teismo ir pagal tas pačias proceso taisykles; trečia, grupės ieškinys yra pats tinkamiausias būdas išspręsti kilusį ginčą; ketvirta, grupės atstovas turi atitikti jam Norvegijos įstatyme keliamus reikalavimus (Norvegijos įstatymo 35-2 straipsnio 1 dalis). Reikalavimai grupės atstovui yra daugiau mažiau panašūs su aukščiau analizuotų valstybių reikalavimais, t.y. vienas pagrindinių reikalavimų, keliamų grupės atstovui yra tas, kad atstovas turi tinkamai atstovauti grupės narius ir užtikrinti jų teises ir interesus. Įdomus momentas yra tas, kad grupės atstovą turi patvirtinti teismas, tačiau pagal ką nuspręsti, ar grupės atstovas yra tinkamas ar ne, nėra jokių gairių. Negana to, pats teismas gali atšaukti patvirtinimą ir paskirti naują atstovą.

Toliau nagrinėjant norvegiškąją grupės ieškinį verta paminėti, kad kaip ir Danijoje, Norvegijoje taip pat egzistuoja tiek dalyvavimo, tiek ir pasitraukimo grupės ieškinio modeliai. Vyraujantis yra dalyvavimo modelis, o pasitraukimo modelis yra šiek tiek specifiskesnis, tačiau taip pat įmanomas, esant atitinkamoms sąlygoms. Kalbant apie dalyvavimo modelį, kaip ir kitose valstybėse, asmuo, norintis tapti grupės nariu ir prisijungti prie ieškinio, turi apie taip pranešti užsiregistruodamas. Laikas skirtas užsiregistravimui yra limituotas, tačiau teismas esant specifinėms byloms, kokios tos bylos Norvegijos įstatymas nenurodo, gali leisti prisijungti prie grupės ieškinio net ir pasibaigus užsiregistravimo terminui, nebent priešinga ginčo šalis primygtinai ir motyvuotai prieštarauja tokiam prisijungimui (Norvegijos įstatymo 35-6 straipsnio 1, 2 dalys) Tuo tarpu pasitraukimo modelio atveju, teismas pats gali nuspręsti, kad asmenys, turintys tapačius arba labai panašius tiek faktiniu, tiek teisiniu pagrindu reikalavimus, tampa grupės nariais be registracijos, jeigu yra tenkinamos dvi sąlygos: pirma, reikalavimų suma yra tokia nedidelė, kad dauguma tokių reikalavimų tikrai nebūtų ginami pateikiant individualius ieškinius; antra, reikalavimuose nėra keliami klausimai, kurie turėtų būti sprendžiami ne grupės, o individualiais ieškiniiais (Norvegijos įstatymo 35-7 straipsnio 1 dalis). Šiuo atveju, pasitraukimo iš proceso sąlygos yra labai panašios su tomis, kurios nustatytos daniškajame grupės ieškinio pasitraukimo modelyje. Manytina, kad tiek Danijos, tiek ir Norvegijos įstatymų leidėjai, įtraukdami abu modelius į grupės ieškinio procesą, užtikrina visiems asmenims, nepaisant jų reikalavimų dydžio, vieną pagrindinių teisių – teisę būti išklausytam. Pagrindinė taisyklė, bylinėjimosi išlaidų srityje, yra tokia, kad ta šalis, kuri pralaimi bylą turi atlyginti laimėjusiai šaliai visas bylinėjimosi išlaidas.

Atskleidus grupės ieškinio instituto istorinius aspektus bei susipažinus su užsienio valstybių reglamentavimu grupės ieškinio srityje pateikiamas sisteminis apibendrinimas bei grupės ieškinio sąvoka.

Atskirose valstybėse įtvirtintas grupės ieškinio reglamentavimas yra skirtingas ir savitas, priklausomai nuo tose valstybėse egzistuojančių teisinių tradicijų. Svarbu pažymėti, kad nors reguliavimas skirtingas, tačiau vis tiek yra išlaikoma pagrindinė grupės ieškinio idėja ir savybės.

Kalbant apie grupės ieškinio sąvoką, pažymėtina, kad skirtingos valstybės vartoja skirtingą grupės ieškinio terminą. Europos valstybėse grupės ieškinio procesui apibūdinti yra vartojami tokie terminai: atstovaujiamieji ieškiniai (angl. *representative actions*), kolektyviniai ieškiniai (angl. *collective actions*) bei grupės ieškiniai (angl. *group actions*).³³ Reikia pažymėti, kad skirtingi terminai nėra tik lingvistinė nesutaptis. Terminų skirtingumas parodo, kad grupės ieškinio institutas yra suprantamas neidentiškai, o kaip turintis tam tikrų išskirtinių savybių, skirtingą reguliavimą. Atstovaujiamieji ieškiniai – tai yra tokie ieškiniai, kuriuos pareiškia tam tikros organizacijos, asociacijos, valstybinės institucijos ir kurių tikslas yra ginti viešąjį interesą. Tokiais ieškiniiais dažniausiai yra siekiama uždrausti tam tikrus neteisėtus veiksmus arba pripažinti tam tikrus teisinius santykius, tačiau žalos atlyginimo klausimas šiais ieškiniiais nėra sprendžiamas. Ilgą laiką Lietuvoje buvo įtvirtinta būtent atstovaujiamųjų ieškinių pareiškimo galimybė. Tuo tarpu kolektyviniai ieškiniai yra tokie ieškiniai, kuriuos pateikia konkretūs asmenys, kurių teisės yra pažeistos. Tačiau tokių ieškinių pateikimui svarbu yra tiksliai identifikuoti asmenų ratą, kuris pateikia ieškinį. Kolektyviniai ieškiniai daugiausia galimi vartotojų, darbuotojų apsaugos srityse.³⁴ Grupės ieškinio terminas yra iš esmės tapatus kolektyvinio ieškinio terminui, tik pasak kai kurių teisės specialistų, kolektyvinio ieškinio terminas labiau pabrėžia kolektyvinę ginamų teisių ir civilinio proceso prigimtį bei daug glaudesnę ryšį tarp grupės asmenų, o ne tai, kad šalimi tokiaime procese yra grupė.³⁵ Lietuvos teisinėje sistemoje yra įprasta vartoti grupės ieškinio terminą.

Vieną iš galimų grupės ieškinio apibrėžimų galima atskleisti pasinaudojant klasikinio arba amerikietiškojo grupės ieškinio bruožais. Kadangi klasikinis grupės ieškinys turi labai seną savo gyvavimo tradiciją, todėl natūralu, kad jis yra suprantamas gana liberaliai ir plačiai. Šiuo atveju, atskleidus klasikinį grupės ieškinio modelį, galima

³³ NEKROŠIUS, V.; MIKELĖNAS, V.; BUBLIENĖ, D.; SIMAITIS, R.; LAUŽIKAS, E. *Grupės ieškinio reguliavimo analizė ir pasiūlymai dėl šio instituto tobulinimo: taikomasis mokslinis tyrimas*. Vilnius. 2008, p. 12

³⁴ Ten pat, p. 19

³⁵ KRIVKA, E. *Grupės ieškinio problemos Lietuvos civilinio proceso teisėje*. Jurisprudencija, 2004, t. 52(44), p. 153

daryti išvadą, kad grupės ieškinys suprantamas kaip ieškinys pareikštas grupės atstovo be specialaus grupės narių leidimo, kai sprendimas dėl grupės ieškinio sukelia teises pasekmes visiems grupės nariams.³⁶ Pagal tokią sąvoką, galima teigti, kad pagrindinis klasikinio grupės ieškinio bruožas yra pasitraukimo arba kitaip *opt-out* sistema. Būtent pasitraukimo modelio naudojimas parodo kaip plačiai yra suvokiamas grupės ieškinys tokį modelį pasirinkusiose valstybėse. Šiuo atveju yra žymiai palengvinama galimybė pareikšti grupės ieškinį, kadangi nereikalaujama išankstinio asmenų, esančių panašioje faktinėje ir teisinėje padėtyje sutikimo reiškiant grupės ieškinį. Manytina, kad tokiu būdu galima efektyviau apginti didelės grupės asmenų pažeistas teises. Tačiau toks klasikinį grupės ieškinį atspindintis modelis dažnai yra kritikuojamas, kadangi manoma, jog yra paliekama galimybė piktnaudžiauti procesu, neužtikrinama ieškovo ir atsakovo interesų pusiausvyra, nes atsakovas yra santykinai blogesnėje padėtyje nei ieškovas, atsakovas nežino kiek asmenų jam reiškia reikalavimus bei kokia tų reikalavimų apimtis.³⁷

Dar vieną grupės ieškinio sąvoką galima pateikti atsižvelgiant į grupės ieškinio tikslą. Tokia sąvoka yra labiau priimtinesnė tose valstybėse, kuriose pagrindiniu bruožu nėra laikoma asmens galimybė pateikti grupės ieškinį be likusių grupės narių sutikimo, t.y. kontinentinės teisės tradicijos valstybėse. Grupės ieškinio tikslas yra ginti tam tikros grupės kaip visumos teises ir teisėtus interesus.³⁸ Taigi, pagal tikslą grupės ieškinys suprantamas kaip ieškinys, kurį pareiškia grupei atstovaujantis ieškovas, gindamas grupės kaip darinio, o ne atskirų asmenų individualias teises ir interesus, kai teismo sprendimas teises pasekmes sukels grupei kaip nedalomai visumai.

Antrojoje Magistro darbo dalyje analizuojamas iki 2015 m. sausio 1 d. Lietuvos teisinėje sistemoje skirtingu laikotarpiu galiojęs grupės ieškinio reglamentavimas. Atskleidžiama įtvirtinto reguliavimo problematika, bei keliamas klausimas, ar esant tokiam reglamentavimui buvo galimybė pareikšti grupės ieškinį.

³⁶ KRIVKA, E. *Grupės ieškinio problemos Lietuvos civilinio proceso teisėje*. Jurisprudencija, 2004, t. 52(44), p. 151

³⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. liepos 13 d. nutarimas „Dėl grupės ieškinio koncepcijos patvirtinimo“ Nr. 885

³⁸ KRIVKA, E. *Grupės ieškinio problemos Lietuvos civilinio proceso teisėje*. Jurisprudencija, 2004, t. 52(44), p. 152

2. GRUPĖS IEŠKINIO REGLAMENTAVIMO PROBLEMATIKA CIVILINIAME PROCESE

Grupės ieškinio institutas Lietuvoje, kaip ir kitose kontinentinės teisės tradicijos valstybėse, turi pakankamai trumpą gyvavimo istoriją. Tai būtų galima paaiškinti keliais tikėtinais aspektais. Visų pirma, Lietuvos kaip nepriklausomos valstybės gyvavimo laikotarpis yra sąlyginai neilgas, todėl nenuostabu, jog šalyje nėra susiformavusios ne tik gilios grupės ieškinio instituto, bet ir apskritai visos teisinės sistemos tradicijos. Antrasis aspektas gali būti siejamas su kontinentinės teisės tradicijai būdingais bruožais. Kontinentinės teisės tradicijoje pagrindinis teisės šaltinis yra įstatymas. Šiuo atveju, naujų teisės normų priėmimas arba jau esamų pakeitimas priklauso nuo įstatymų leidėjo. Būtent šioje vietoje išryškėja esminis skirtumas su bendrąja teisės tradicija, kuri pagrindiniu šaltiniu laiko teismo precedentą. Teismui yra suteikiama žymiai platesnė galia teisės normų kūrimo srityje, ko negalima pasakyti apie kontinentinės teisės tradicijoje egzistuojantį požiūrį, kur teismas savo ruožtu gali tik paaiškinti vieną ar kitą įstatymų leidėjo įtvirtintą teisės normą. Kadangi Lietuvos teisinėje sistemoje iki 2015 m. sausio 1 d. galiojo tik praktiškai viena teisės norma, įtvirtinanti teorinę galimybę pareikšti grupės ieškinį, todėl akivaizdu, kad tos ilgos instituto gyvavimo tradicijos net ir negalėjo būti, o juo labiau, kad Lietuvos teisėje šalia grupės ieškinio galiojo pakankamai išsamiai reglamentuoti procesinio bendrininkavimo bei atstovavimo institutai, kuriuose galima rasti nemažai panašumų su grupės ieškiniu.

Grupės ieškinio instituto reglamentavimo problematikos pradžią Lietuvoje galima sieti su Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu, kuris buvo priimtas 2002 m. vasario 28 d. Būtent šiuo įstatymu buvo patvirtintas CPK, įsigaliojęs 2003 m. sausio 1 d. CPK 49 straipsnio 5 dalyje buvo numatyta, kad viešajam interesui apginti gali būti pareiškiamas grupės ieškinys.³⁹ Šią normą reikia sistemiškai aiškinti su CPK 5 straipsnio 3 dalimi, kadangi ne bet kuris asmuo, pagal buvusį reglamentavimą turėjo teisę pareikšti grupės ieškinį ginant viešąjį interesą. Minėtame straipsnyje įtvirtinta, kad įstatymų nustatytais atvejais pareiškimą teismui dėl viešojo intereso gynimo valstybės vardu gali pareikšti prokuroras arba kita įstatymų įgaliota institucija. Šiuo atveju nei fiziniams, nei juridiniams asmenims nėra suteikiama teisė pareikšti grupės ieškinį. Nors tokią galimybę turi prokuroras ir kitos įstatymų įgaliotos institucijos, tačiau tokia galimybė galima sakyti yra labiau teorinio pobūdžio, kadangi tuo

³⁹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340

metu galiojusiame CPK nebuvo įtvirtinta jokių procesinių taisyklių, kurios leistų teisiškai ir tinkamai pareikšti grupės ieškinį.

Antrasis, įstatymiškai įtvirtintas⁴⁰, bandymas modifikuoti teisės normas susijusias su grupės ieškinio institutu atsirado daugiau nei po aštuonerių metų, t.y. 2011 m. birželio 21 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas, kuriuo 2011 m. spalio 1 d. įsigaliojo naujoji CPK redakcija. Iki tol galiojusi CPK 49 straipsnio 5 dalies norma skirta grupės ieškiniui, tapo CPK 49 straipsnio 6 dalimi. Be to, ši dalis lyginant su ankščiau galiojusia, buvo papildyta įtvirtinant, kad viešajam interesui ginti įstatymų nustatyta tvarka gali būti pareiškiamas grupės ieškinys.⁴¹ Manytina, kad toks pakeitimas, nurodant, kad tik įstatymai įtvirtina grupės ieškinio viešajam interesui ginti tvarką yra labiau teorinio nei praktinio pobūdžio, kadangi praktiškai tokios teisės normos nebuvo įmanoma įgyvendinti, nes nei galiojant 2003-ųjų metų, nei 2011-ųjų metų redakcijoms nebuvo priimtas joks įstatymas, nustatantis tvarką, procesines taisykles, kurių laikantis būtų įmanoma pareikšti grupės ieškinį. Šiuo atveju, įstatymų leidėjas teisės normas, įtvirtinančias grupės ieškinio pareiškimo tvarką ir taisykles, priėmė tik 2015-aisiais metais. Taigi, galima daryti išvadą, kad 2011 metais įtvirtinti pakeitimai pradėjo realiai veikti ir įgijo teisinį pagrindą tik po ketverių metų. Be minėto pakeitimo, buvo atliktas CPK 5 straipsnio 3 dalies papildymas, kuriame teisė pareikšti grupės ieškinį suteikiama ne tik prokurorui ar valstybės ir savivaldybės institucijai, tačiau taip pat ir kitiems asmenims. Kokie tie kiti asmenys įstatyme tiesiogiai neįvardinta, tačiau galima preziumuoti, kad įstatymų leidėjas turėjo omenyje fizinius ir juridinius asmenis.

Apibendrinant minėtus CPK pakeitimus ir papildymus grupės ieškinio instituto srityje, galima pagrįstai teigti, kad įstatymų leidėjas pernelyg lakoniškai ir siaurai

⁴⁰ Be CPK įsigaliojusių pakeitimų ir papildymų, buvo paruoštas įstatymo projektas skirtas atgaivinti neveikiančią CPK 49 straipsnio tuo metu 5 dalyje įtvirtintą teisės normą. 2006 m. gruodžio 22 d. Lietuvos Respublikos Seimui buvo pateiktas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 5, 27, 49, 83, 274, 275, 296 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 96¹ straipsniu įstatymo projektas. Jame buvo siūloma praplėsti subjektų ratą, galinčių pareikšti grupės ieškinį viešajam interesui ginti, t.y. buvo įtraukti fiziniai ir juridiniai asmenys, su sąlyga, jog jiems viešojo intereso pažeidimas turi daryti arba gali daryti įtaką. Negana to, buvo išskirtos sritys, kuriose galima pareikšti grupės ieškinį. Pagal 2006 m. įstatymo projektą, grupės ieškinyje gali būti sprendžiami ieškinio reikalavimai dėl pripažinimo ir dėl teisinių santykių modifikavimo. Šiuo atveju, kritikuotina darbo grupės pozicija, neįtraukti galimybės pareikšti grupės ieškinio dėl priteisimo net ir tuo atveju, kai tuo metu egzistavusi grupės ieškinio koncepcija buvo skirta tik viešajam interesui ginti. Nors įstatymo projekte ir yra palikta galimybė pareikšti reikalavimus dėl priteisimo, tačiau manytina, kad toks reglamentavimas apsunkina patį procesą. Byloje pagal grupės ieškinį pareikšti reikalavimai dėl priteisimo nagrinėjami tik dėl bendraieškių ir šioje dalyje teismo sprendimas *res judicata* galią įgyja tik dalyvaujantiems byloje asmenims. Šiuo atveju, subjektai yra skirstomi į dvi grupes: tie, kurie pareiškia piniginį reikalavimą, ir tie, kurie tokio reikalavimo nepareiškia. Taigi, procesas pagal tokią idėją taptų žymiai sudėtingesnis, kadangi reikėtų taikyti ne tik grupės ieškinio, bet ir procesinio bendrininkavimo taisykles.

⁴¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 85-4126

reglamentavo grupės ieškinį. Turbūt nebūtų galima pagal iki 2015-ųjų metų egzistavusį reglamentavimą grupės ieškinį suvokti kaip institutą, kadangi jis visiškai nebuvo atskleistas, nebuvo jokių praktinių galimybių pateikti grupės ieškinį, nors tam tikrų bandymų būta.

Bene vienintelis bandymas pareikšti grupės ieškinį buvo 2009 m. birželio 2 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 2-492/2009,⁴² tačiau bandymas buvo nesėkmingas. Pirmosios instancijos teismas atsisakė tenkinti ieškovo bei trečiųjų asmenų ieškinius. Teismas nutartyje nurodė, jog viešajam interesui apginti gali būti pareiškiamas grupės ieškinys (CPK 49 straipsnio 5 dalis), tačiau pasitelkus sisteminį teisės aiškinimo metodą teismas padarė išvadą, kad grupės ieškinys gali būti pareikštas tik įstatymų numatytais atvejais, tik įstatyme nustatytų asmenų ir tik viešajam interesui ginti. Teismas konstatavo, jog nėra įstatymo, kuris numatytų, kad dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir teismo veiksmų būtų galima reikšti grupės ieškinį. Šiuo atveju kiekvienas asmuo turi teisę ginti savo pažeistas teises individualiai. Taigi nėra įstatymo, suteikiančio šiems asmenims teisę ginti viešąjį interesą. Toks pirmosios instancijos teismo sprendimas buvo apskųstas Lietuvos apeliaciniam teismui. Tačiau Lietuvos apeliacinis teismas pasakė iš esmės tą patį kaip ir pirmosios instancijos teismas, tik kitomis formuluotėmis. Apeliacinės instancijos teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, jog teisė reikšti grupės ieškinį negali būti realizuota, kadangi tokio ieškinio įgyvendinimo mechanizmas nėra reglamentuotas teisės aktuose. Grupės ieškinio institutą taikyti praktikoje nėra galimybės, nes teisės aktuose nėra nustatyta, koks ieškinys gali būti pripažįstamas grupės ieškiniu, kokie subjektai turi teisę pareikšti grupės ieškinį, kokie reikalavimai keliami tokio ieškinio turiniui, kokia tvarka grupės ieškinys pareiškiamas ir nagrinėjamas, kokie tokio veiksmo procesiniai padariniai ir reikšmė bei kokia sprendimo, priimto išnagrinėjus grupės ieškinį, teisinė galia. Taigi dėl nurodytų objektyvių priežasčių Lietuvos teismų praktikoje įgyvendinti grupės ieškinio institutą šiuo metu apskritai realiai neįmanoma.⁴³ Taigi, teismas iš esmės neturėjo jokios teisinės galimybės nagrinėti tokį pateiktą grupės ieškinį, kadangi tuo metu nebuvo jokio galiojančio reglamentavimo, pagal kurį teismas turėtų realią galimybę išnagrinėti tokio pobūdžio ieškinį. Tačiau ne visi teisės mokslininkai, nagrinėjantys grupės ieškinio institutą laikosi tokios griežtos pozicijos, kad iki 2015-ųjų

⁴² Bylos esmė: byloje buvo pateikti du ieškiniai – individualus ieškinys ir trečiųjų asmenų grupės ieškinys. Ieškovas individualiu ieškiniu, o tretieji asmenys grupės ieškiniu prašė pripažinti, kad pareigūnai vykdę ikiteisminį tyrimą baudžiamojoje byloje, pažeidė viešąjį interesą ir didelei grupei asmenų padarė nuostolių, taip pat nustatyti, kad buvo netinkamai pritaikytos kardomųjų priemonių rūšys, ko pasėkoje, neteisėtai suvaržyti ieškovo interesai.

⁴³ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje V.J. ir tretieji asmenys B.G., Z.M., G.M. v. Lietuvos Respublika, Nr. 2-492/2009.

metų galiojęs reglamentavimas atėmė bet kokias galimybes pareikšti grupės ieškinį viešajam interesui ginti.

Prieš atskleidžiant sąlyginai kitokią poziciją dėl grupės ieškinio pateikimo, visų pirma, reikėtų aptarti viešojo intereso sąvoką. Nors viešojo intereso sąvoka yra pakankamai dažnai vartojama įvairiuose teisės aktuose, be to teismai nagrinėdami bylas neretai susiduria su viešojo intereso gynimu, tačiau jokiame teisės akte nėra įtvirtintas aiškus, išsamus viešojo intereso apibrėžimas. Tuo tarpu žvelgiant į teismų praktiką galima pastebėti, kad teismai bando atskleisti viešojo intereso sampratą. Vienais pagrindinių galima laikyti Konstitucinio Teismo nutarimus, kuriuose Teismas pakankamai plačiai aiškina viešojo intereso sąvoką. Pagal Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, viešasis interesas – bendras valstybės, visuomenės arba visuomenės dalies interesas, kurio pagrindas yra Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos pamatinės vertybės. Viešojo intereso, kaip valstybės pripažinto ir teisės ginamo visuomeninio intereso, įgyvendinimas yra viena svarbiausių pačios visuomenės egzistavimo ir raidos sąlygų. Negana to, viešojo intereso apsauga ir gynimas yra konstituciškai motyvuota valstybės pareiga.⁴⁴ Šiuo atveju, Konstitucinis Teismas pakankamai plačiai, tačiau kartu ganėtinai abstrakčiai atskleidžia viešojo intereso sąvoką. Kadangi yra sudėtinga, o galbūt ir neįmanoma tiksliai apibrėžti, kas tai yra viešasis interesas, todėl logiška, jog teismams paliekama didelė interpretavimo laisvė nagrinėjant bylas, susijusias su viešojo intereso gynimu.

Apsibrėžus viešojo intereso sąvoką, toliau galima kalbėti apie teisės mokslininkų poziciją, kuria yra išreiškiama nuomonė, jog vis dėl to iki naujojo reguliavimo buvo sudarytos visos galimybės pareikšti grupės ieškinį viešajam interesui ginti ir tokių ieškinių buvo pareikštas ne vienas. Minėtą požiūrį palaiko vienas iš pakankamai plačiai grupės ieškinį nagrinėjančių mokslininkų – Egidijus Krivka. Pasak autoriaus,⁴⁵ grupės ieškiniai viešajam interesui ginti buvo pateikiami vartotojų teisių apsaugos srityje. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatyme įtvirtintą ieškinį vartotojų viešajam interesui ginti galima prilyginti specifinio pobūdžio grupės ieškiniui. Specifinis pobūdis pasireiškia tuo, kad ne pats vartotojas kreipiasi į teismą su ieškiniu dėl pažeistų teisių, tačiau atitinkamos institucijos arba asmenys kreipiasi į teismą ir gina savo narių arba bendrus

⁴⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl valdininkų teisės į nuosavybę“. Valstybės žinios, 1997, Nr. 40-977; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas „Dėl teismų sprendimų motyvų surašymo ir skelbimo, sprendimo už akių, taip pat dėl apeliacijos“. Valstybės žinios, 2006, Nr. 102-3957, atitaisymas - 2006.11.25, Nr.: 127, atitaisymas - 2006.12.16, Nr.: 137.

⁴⁵ KRIVKA, E. *Viešojo intereso gynimas grupės ieškiniu: iššūkiai ir galimybės*. Teisės problemos, 2015, Nr. 1(87), p. 4-5

visuomenės interesus (kaip jau buvo išsiaiškinta prieš tai, bendri visuomenės arba atskiros jos dalies narių interesai yra laikytini viešaisiais). Viešasis interesas tokio pobūdžio ieškiniuose pasireiškia tame, kad jeigu teismas patenkina ieškinį, tuomet naudą gauna visa visuomenė arba jos dalis. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo 30 straipsnio 2 dalyje yra nustatyta, kad vartotojų viešojo intereso gynimas – tai ieškinio ar pareiškimo (skundo) vartotojų viešajam interesui ginti pareiškimas, kai siekiama pripažinti ar pakeisti teisinius santykius, uždrausti (nutraukti) pardavėjo ar paslaugų teikėjo veiksmus (neveikimą), kurie pažeidžia vartotojų teisėtus bendruosius interesus ir yra nesąžiningi vartotojų požiūriu, neatitinka sąžiningos verslo praktikos arba prieštarauja Civiliniam kodeksui, šiam įstatymui ar kitiems teisės aktams.⁴⁶ Būtent ši teisės norma atskleidžia, kad vartotojų viešojo intereso gynimą galima laikyti grupės ieškiniu, kadangi tai iš esmės atitinka iki 2015-ųjų metų galiojusius grupės ieškinio požymius. Visų pirma, ieškinį pareiškia atitinkama institucija, kuri gina ne savo, o vartotojų viešuosius interesus. Be to, pagal tokį ieškinį teismo sprendimo *res judicata* galia turi būti taikoma visai vartotojų grupei. Nuo tokios grupės ieškinio koncepcijos, kuri buvo įtvirtinta ankstesnėje CPK redakcijoje, vartotojų viešojo intereso gynimo ieškinys skiriasi tik tuo, kad tokio ieškinio pagrindu negali būti keliami reikalavimai dėl priteisimo neįtraukiant suinteresuotųjų asmenų į procesą.

Apibendrinant grupės ieškinio institutą civiliniame procese iki 2015 m. sausio 1 d. galiojusio reglamentavimo galima padaryti atitinkamas išvadas. Galima pagrįstai teigti, kad savarankiškas grupės ieškinio institutas neegzistavo, kadangi norint, jog toks institutas būtų įgyvendinamas praktikoje, neužtenka vien tik įstatymo leidėjo įtvirtinto leidimo grupės ieškiniui pareikšti. Reikia viso teisės normų paketo, kuriame būtų išdėstytos sąlygos ir reikalavimai grupės ieškiniui, reikalavimai grupę atstovaujančiam asmeniui, išsamios procesinės taisyklės, nagrinėjant grupės ieškinio bylas pirmosios, apeliacinės ir kasacinės instancijos teismuose. Taigi, pagrindinė problema buvusiam reglamentavime – reglamentavimo nebuvimas.

Analizuojant Egidijaus Krivkos poziciją, kad iki 2015-ųjų metų buvo reali galimybė pareikšti grupės ieškinį ginant vartotojų viešuosius interesus,⁴⁷ galima teigti, kad vartotojų viešojo intereso gynimą vadinti grupės ieškiniu reikėtų tik plačiaja prasme, kadangi iš esmės grupės ieškinio tikslas nėra tenkinti tik viešąjį interesą. Pagrindinis grupės ieškinio tikslas yra tenkinti grupės kaip subjekto interesus. Dažniausiai tokie interesai sudaro ne tik

⁴⁶ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 94-1833 (su visais pakeitimais ir papildymais)

⁴⁷ Kitose valstybėse toks ieškinys dar vadinamas atstovaujamoju ieškiniu (angl. *representative action*)

reikalavimą dėl teisinių santykių pripažinimo, panaikinimo ar modifikavimo, tačiau neretai ir reikalavimą dėl priteisimo. Šiuo atveju, pagal galiojusį reglamentavimą nebuvo jokios galimybės kartu su vartotojų viešojo intereso gynimu pateikti reikalavimus dėl priteisimo. Galima panagrinėti hipotetinę situaciją, kuri padės atskleisti galiojusio reglamentavimo trūkumus. Pavyzdžiui, vartotojus ginanti organizacija kreipėsi su ieškiniu į teismą dėl atitinkamos įmonės nesąžiningų vartojimo sutarties sąlygų nustatymo. Šiuo atveju ieškinys yra dėl pripažinimo, todėl patenka į viešojo intereso sritį. Vartotojų grupė, kuri nukentėjo nuo įmonės parengtų nesąžiningų sutarties sąlygų nėra identifikuojama, kadangi ieškiniu neprašoma žalos priteisimo. Priimtas teismo sprendimas vartotojams turėtų poveikį tik tokia apimtimi, kad apimtų sutarties sąlygas, kurias teismas pripažino nesąžiningomis. Tuo tarpu vartotojai materialiai nukentėję nuo nesąžiningų vartojimo sutarties sąlygų ir norėdami prisiteisti iš įmonės žalą turės galimybę paduoti individualius ieškinius dėl priteisimo. Be to, norėdami pasinaudoti prejudicine teismo sprendimo galia, pateikdami individualius ieškinius, turės įrodyti, kad jie yra susiję su įmonės nesąžiningomis sutarties sąlygomis, t.y. įrodyti, kad buvo tokios sutarties šalimi. Taigi, iš tokios situacijos galima daryti išvadą, kad nėra visiškai jokių grupės ieškinio bruožų, o jeigu ir būtų galima rasti panašumų, tai nebent tuo atveju, kai vartotojus ginanti institucija išvardintų visus asmenis, kurie patyrė žalą ir jie būtų įtraukti į procesą kaip tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų. Tuomet, kai tokie asmenys reikštų individualius ieškinius dėl žalos atlyginimo, jiems neberekėtų įrodinėti ryšio tarp savęs ir įmonės parengtų nesąžiningų vartojimo sutarties sąlygų. Tačiau procesas būtų paprastesnis vartotojui, jeigu vienoje byloje būtų sprendžiami klausimai tiek dėl sąlygų pripažinimo neteisėtomis, tiek dėl patirtos žalos atlyginimo.

Taigi, trečiojoje Magistro darbo dalyje bus nagrinėjami labai ryškūs CPK pakeitimai, susiję su grupės ieškinio institutu. Bandoma analizuoti Lietuvos įstatymų leidėjo pateiktą grupės ieškinio koncepciją, lyginant ją su ankščiau aptartu reglamentavimu užsienio valstybėse, bei bandoma išvelgti tam tikras problemas su kuriomis gali susidurti grupės ieškinio proceso dalyviai ir teismas bei apžvelgti tokio pobūdžio bylų teismų praktiką.

3. GALIOJANČIO GRUPĖS IEŠKINIO INSTITUTO TAIKYMO PROBLEMATIKA

Šiuo metu galiojančio grupės ieškinio instituto reglamentavimo vystymasis prasidėjo nuo Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybės) 2008-2012 metų programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo, kurios 3 lentelės 117 punkte buvo įtvirtinta, kad Vyriausybė užtikrins, jog vartotojų teisės būtų ginamos veiksmingai, nustatant deramą vartotojų ir gamintojų, pardavėjų bei paslaugų teikėjų teisių ir interesų pusiausvyrą.⁴⁸ Šiam tikslui pasiekti kaip viena iš priemonių buvo grupės ieškinio instituto teisinio reguliavimo tobulinimo koncepcijos projekto parengimas. Kaip matoma iš Vyriausybės pozicijos, pradinėje grupės ieškinio vystymosi stadijoje pagrindinis dėmesys buvo nukreiptas į vartotojų pažeistų teisių gynimą, t.y. grupės ieškinio instituto tobulinimas turėjo padėti apginti bei apsaugoti pirmiausia vartotojų pažeistas teises ir teisėtus interesus. Šiuo atveju apie kitas grupes asmenų 2008-2012 metų programos įgyvendinimo priemonėse neužsimenama.

Antrasis žingsnis grupės ieškinio vystymosi stadijoje – Grupės ieškinio koncepcijos (toliau – Koncepcijos) parengimas ir patvirtinimas. Koncepcija buvo patvirtinta 2011 m. liepos 13 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 885 „Dėl grupės ieškinio koncepcijos patvirtinimo“.⁴⁹ Pagrindinis Koncepcijos tikslas buvo nustatyti esminius grupės ieškinio instituto Lietuvoje įtvirtinimo principus ir nuostatas. Patvirtinant Koncepciją Vyriausybė įpareigojo Teisingumo ministeriją parengti teisės aktų projektus, susijusius su Koncepcijos įgyvendinimu.

2012 m. sausio 23 d. Teisingumo ministerija pateikė Lietuvos Respublikos Seimui CPK 49 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 261¹ straipsniu bei XXIV¹ skyriumi įstatymo projektą Nr. XIP-4634⁵⁰ (toliau – Įstatymo projektas). Atsižvelgiant į Lietuvos

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. vasario 25 d. nutarimas Nr. 189 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008-2012 metų programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2009, Nr. 33-1268

⁴⁹ Pažymėtina, kad rengiant koncepciją Teisingumo ministerija rėmėsi teisės mokslininkų ir ekspertų – Vytauto Nekrošiaus, Valentino Mikelėno, Danguolės Bublienės, Rimanto Simaičio, Egidijaus Laužiko – atliktu visapusišku ir vieninteliu tokio pobūdžio moksliniu tyrimu „Grupės ieškinio reguliavimo analizė ir pasiūlymai dėl šio instituto tobulinimo“. Koncepcijoje pateikiama labai sisteminė ir konkreti tuo metu buvusios padėties apžvalga grupės ieškinio srityje Lietuvos ir užsienio valstybių jurisdikcijose. Be to, pateikiamos argumentuotos priežastys, kodėl reikia įtvirtinti naują grupės ieškinio reglamentavimą Lietuvoje, nurodomi esminiai principai ir nuostatos, kurie galėtų būti grupės ieškinio instituto pagrindu. Tačiau šalia teigiamų grupės ieškinio reguliavimo pasekmių pateikiama ir neigiamas teisinės pasekmės, kurių galima tikėtis įtvirtinus naują reglamentavimą. Analizuojant šiuo metu galiojantį grupės ieškinio instituto reglamentavimą, pastebėtina, jog didžioji dalis koncepcijos nuostatų yra perkeltos į dabartinį reguliavimą.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 49 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 261¹ straipsniu bei XXIV¹ skyriumi įstatymo projektas. 2012 m. vasario 23 d. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2015-02-26].

Prieigą per internetą < http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=124538&p_org=8&p_fix=y

Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento pateiktas išvadas,⁵¹ įstatymo projektas buvo atitinkamai pataisytas ir 2013 m. kovo 26 d. pateiktas Lietuvos Respublikos Seimui svarstymo procedūrai.

2014 m. sausio 22 d. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas pateikė savo išvadas ir pasiūlymus dėl Įstatymo projekto,⁵² o 2014 m. kovo 23 d. Lietuvos Respublikos Seimas pritarė Įstatymo projektui, kuris įsigaliojo nuo 2015 m. sausio 1 d.

Naujojoje CPK redakcijoje visiškai atsisakyta 49 straipsnio 6 dalies, kuri iki tol buvo pagrindinė teisės norma įtvirtinanti grupės ieškinio institutą. Šios teisės normos panaikinimas atskleidžia, jog įstatymų leidėjas, įtvirtindamas naują grupės ieškinio institutą gerokai praplėtė jo taikymo ribas. Naujajame reglamentavime grupės ieškinys nėra siejamas išskirtinai su viešųjų interesų gynyba, dėl ko yra suteikiama galimybė pareikšti turtinio pobūdžio reikalavimus. Be to, CPK yra papildomas nauju skyriumi, kuris vadinasi – grupės ieškinio bylų nagrinėjimo ypatumai. Įstatymų leidėjas išskirdamas grupės ieškinio instituto reglamentavimą į atskirą skyrių, dar kartą patvirtino, kad toks institutas yra pakankamai sudėtingas ir visiškai kitokio pobūdžio nei klasikiniame civiliniame procese naudojami teisiniai įrankiai. Toliau analizuojama grupės ieškinio taikymo problematika, kuri tikėtina gali kilti esant šiuo metu galiojančiam reglamentavimui.

3.1. Grupės ieškinys ir procesinis bendrininkavimas

Vienas iš probleminių klausimų, kuris neretai teoriniu pagrindu kildavo, galiojant ankstesniam grupės ieškinio reglamentavimui, o esant dabartiniam reglamentavimui kyla praktiniu pobūdžiu – yra grupės ieškinio ir procesinio bendrininkavimo atskyrimas. Kai kurie teisės mokslininkai sutapatina grupės ieškinį su procesiniu bendrininkavimu ir išsako tokią nuomonę, kad grupės ieškinys yra ne kas kita kaip didelio masto bendrininkavimas.⁵³ Manytina, kad tokia pozicija neatitinka pačios grupės ieškinio idėjos. Be abejo, grupės ieškinys ir procesinis bendrininkavimas turi daug panašumų, tačiau pagrindinis skirtumas, kuris grupės ieškinį padaro specifinį procesinio bendrininkavimo atžvilgiu yra objektas. Kadangi abiejų institutų objektai yra skirtingi, todėl manytina, kad visiškai sutapatinti tokių

⁵¹ Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento 2012 m. rugpjūčio 10 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 49 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 261¹ straipsniu bei XXIV¹ skyriumi įstatymo projekto“ [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016-02-26].

Prieiga per internetą < http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=431272&p_tr2=2>

⁵² Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2014 m. sausio 22 d. posėdžio protokolo išrašas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016-02-26].

Prieiga per internetą < http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=464665&p_query=g>

⁵³ KRIVKA, E. *Grupės ieškinys – veiksminga teisės į teisminę gynybą įgyvendinimo priemonė*. Jurisprudencija, 2007, 4 (94); p. 31

institūtų negalima. Tačiau tam tikri šių institūtų panašumai neleidžia teigti, jog grupės ieškinys yra visiškai nesusijęs su procesiniu bendrininkavimu ir kad tai yra visai kitokio pobūdžio institutas.

Procesinis bendrininkavimas yra skiriamas į dvi rūšis: privalomąjį ir fakultatyvini bendrininkavimą. Privalomasis bendrininkavimas yra toks procesinio bendrininkavimo atvejis, kai bendrininkus sieja bendras materialusis teisinis santykis.⁵⁴ Šiuo atveju, jeigu ginčas kiltų dėl bendrosios jungtinės nuosavybės, tai jame turėtų dalyvauti visi bendrasavininkiai. Tuo tarpu fakultatyvinis bendrininkavimas yra tuomet, jeigu reikalavimai sujungiami į vieną ieškinį yra to paties pobūdžio, pagrįsti ta pačia medžiaga fakto ir teisės klausimais, kai kiekvienas iš reikalavimų atskirai galėtų būti atskiro ieškinio dalykas (CPK 43 straipsnio 1 dalies 2 punktas). Lyginant grupės ieškinį ir procesinį bendrininkavimą, didžiausią reikšmę turi fakultatyvinis bendrininkavimas, kadangi jis savo esme labiausiai panašus į grupės ieškinio institutą.

Pagrindinis skirtumas, kuriuo remiantis reikėtų labai aiškiai ir tiksliai nubrėžti skiriamąją liniją tarp grupės ieškinio ir fakultatyvinio bendrininkavimo yra objektas. Fakultatyvinio bendrininkavimo objektas yra bendrininkų, kurių reikalavimai ar įsipareigojimai yra to paties pobūdžio, pagrįsti ta pačia faktine medžiaga ir tais pačiais teisės klausimais, individualių teisių ir interesų gynimas. Šiuo atveju svarbu pabrėžti, kad net ir tuo atveju, kai byla yra nagrinėjama taikant fakultatyvinio bendrininkavimo institutą, kiekvienas bendrininkas veikia savo vardu ir svarbiausi tokioje byloje yra ne bendrininkų kaip darinio, tačiau atskirų asmenų individualūs reikalavimai. Tuo tarpu grupės ieškinio objektas yra ne atskirų asmenų, sujungtų į grupę, pažeistų teisių ir interesų gynimas, tačiau pačios grupės kaip darinio teisių ir interesų gynimas.⁵⁵ Tačiau įstatymų leidėjas reglamentuodamas grupės ieškinio objektą nenubrėžia aiškios skiriamosios linijos tarp grupės ieškinio ir fakultatyvinio bendrininkavimo. Pagal CPK 441¹ straipsnio 2 dalį teismas nagrinėja ginčus pagal grupės ieškinio taisykles, kai ieškinys grindžiamas tapačiomis arba panašiomis faktinėmis aplinkybėmis ir juo siekiama tuo pačiu teisinės gynybos būdu apginti į grupę susijungusių fizinių ar juridinių asmenų, kurie pareiškė ieškinį, tapačias ar panašaus pobūdžio materialines teises ir įstatymų saugomus interesus.⁵⁶ Toks objekto apibūdinimas labiau atitinka fakultatyvinio bendrininkavimo nei grupės ieškinio prasmę. Tai atsiskleidžia įstatymų leidėjo išsireiškime, kad grupės ieškiniu siekiama apginti į grupę

⁵⁴ VALANČIUS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Bendrosios nuostatos. I tomas, I dalis. Vilnius: Justitia. 2004, p. 166

⁵⁵ NEKROŠIUS, V. „Grupės ieškinys kaip efektyvi kolektyvinių interesų gynimo forma“. Nacionalinė mokslinė konferencija Privatinės teisės efektyvumo tyrimai, 2016 [nepublikuota]

⁵⁶ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340 (su visais pakeitimais ir papildymais)

susijungusių fizinių ar juridinių asmenų teises ir interesus. Akcentuojami ne grupės kaip visumos interesai, tačiau atskirų fizinių ar juridinių asmenų interesai. Tuo tarpu bendrininkavimo institute pažymima, kad yra ginami ne bendrininkų kaip darinio, tačiau atskirų asmenų, sujungusių savo reikalavimus į bendrą ieškinį, teisės ir interesai. Taigi, pagal tokį grupės ieškinio objekto aprašymą nebelieka skirtumo tarp grupės ieškinio ir procesinio bendrininkavimo, be to, grupės ieškinys praranda savo specifines savybes ir sutinkant su aukščiau pateikta teisės mokslininkų pozicija, gali būti laikomas didelio masto bendrininkavimu. Tiek Konceptijoje, tiek Įstatymo projekto aiškinamajame rašte buvo pasakyta, kad yra labai svarbu aiškiai atskirti grupės ieškinio institutą nuo procesinio bendrininkavimo instituto.⁵⁷ Nors tolesniame grupės ieškinio reglamentavime išryškėja skirtumai nuo fakultatyvinio bendrininkavimo, tačiau objektų atskyrimas taip pat yra labai svarbus tiek CPK sistemos ir struktūros formavimui, tiek sisteminiam teisės normų aiškinimui.

Grupės ieškinio ir fakultatyvinio bendrininkavimo objekto atskyrimas svarbus dar ir dėl to, kad šių institutų procesinės taisyklės įtvirtintos CPK yra visiškai skirtingos. Sistemiškai aiškinant CPK 44 straipsnio 1 ir 4 dalis, pastebima, kad procesinio bendrininkavimo institute yra įtvirtintas aktyvus bendrininkų dalyvavimas bylos nagrinėjime, kuris pasireiškia kiekvieno iš bendrininkų teise savarankiškai vesti bylą, veikti savo vardu bei visų bendrininkų, kuriems byla nėra užbaigta, kvietimu dalyvauti teismo posėdyje. Tuo tarpu CPK 44⁵ straipsnio 1 dalyje nustatyta visiškai priešinga norma, kuri uždraudžia grupės nariams aktyviai dalyvauti teismo procese, t.y. grupės nariai grupės ieškinio byloje kiekvienas atskirai negali savarankiškai vesti bylos ir veikti savo vardu. Dar vienas bruožas, skiriantis grupės ieškinio institutą nuo procesinio bendrininkavimo yra atstovo procesinė padėtis. Remiantis CPK 44 straipsnio 2 dalimi, bendrininkai gali pavesti bylą vesti vienam iš bendrininkų, tačiau toks pavedimas turi būti patvirtintas išduotame ir įformintame įgaliojime. Grupės ieškinio institute vyksta atvirkščias procesas. Grupės nariai neturi pateikti formalaus pobūdžio dokumento, kuris leistų grupės atstovui ginti likusių grupės narių pažeistas teises ir interesus teisminiame procese. Grupės atstovo procesinė padėtis yra apibrėžiama CPK 44⁴ straipsnio 1 dalyje, grupės atstovas yra reikalavimą byloje pareiškiantis ir bylos baigtimi suinteresuotas grupės narys, kuris grupės narių vardu pasirašo ieškinį ir kartu su grupės advokatu veda grupės ieškinio bylą atstovaudamas visų

⁵⁷ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 49 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 261¹ straipsniu bei XXIV¹ skyriumi įstatymo projekto aiškinamasis raštas. 2012 m. liepos 2 d. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016-02-27]. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=429220&p_query=civilinio%20procesas%20kod%2049%20straipsnio&p_tr2=2>

grupės narių interesus. Toks grupės atstovo apibūdinimas labai aiškiai atskiria jį nuo procesiniame bendrininkavime veikiančio atstovo. Grupės atstovas turi visas teises ir pareigas įtvirtintas CPK 42 straipsnyje, t.y. grupės atstovo procesinė padėtis yra prilyginama ieškovo, pareiškusio individualų ieškinį, procesinei padėčiai. Tik skirtumas yra toks, kad be CPK 42 straipsnyje išvardintų pareigų, grupės atstovas turi papildomų įsipareigojimų likusių grupės narių atžvilgiu. Tuo tarpu fakultatyviniame bendrininkavime, atstovas nėra visiškai savarankiškas asmuo. Atstovo procesinė padėtis, nesuteikia jam teisės savarankiškai vesti bylos teisiniame procese, kadangi likusieji bendrininkai veikia savarankiškai ir gali aktyviai dalyvauti procese. Taigi, tapačiai reglamentuojant fakultatyvinio bendrininkavimo ir grupės ieškinio institutų objektus susiduriama su teisinio neaiškumo problema. Susidaro tokia situacija, kad abiejų institutų objektų reglamentavimas yra vienodas, tačiau procesinės taisyklės yra visiškai skirtingos.

Kaip sektiną pavyzdį galima pateikti Norvegijos teisinėje sistemoje egzistuojantį grupės ieškinio objekto aprašymą. Kaip jau buvo minėta pristatant Norvegijos jurisdikcijoje įtvirtintą grupės ieškinio institutą, objektu yra laikomas grupės kaip subjekto teisių ir interesų gynimas, esant identiškoms arba labai panašioms visiems grupės nariams faktinėms aplinkybėms ir teisiniam pagrindui. Šiuo atveju, nėra jokių išsireiškimų apie fizinius ar juridinius asmenis, nėra akcentuojamas individualus tokių asmenų pažeistų teisių ir interesų gynimas, pagrindinis dėmesys skiriamas grupei kaip subjektui, o ne atskiriems jos nariams.

Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad grupės ieškinio ir procesinio bendrininkavimo institutų sutapatinti nederėtų, kadangi jie skiriasi savo esme ir procesinėmis taisyklėmis. Plačiau prasme galima teigti, kad grupės ieškinyje yra specifinė procesinio bendrininkavimo rūšis, padedanti apginti pažeistas asmenų teises ir teisėtus interesus, ypač tu asmenų, kurie nesant grupės ieškinio institutui dėl tam tikrų socialinių, finansinių priežasčių nesikreiptų į teismą ir jų pažeistos teisės bei interesai būtų neapginti. Įstatymų leidėjas turi aiškiai akcentuoti skiriamuosius grupės ieškinio ir fakultatyvinio bendrininkavimo bruožus jau pačioje instituto reglamentavimo pradžioje, kad nekiltų teorinių bei praktinių neaiškumų ir asmenys rinkdamiesi koku būdu ginti pažeistas teises suprastų kuo skiriasi šie du institutai ir ko iš kiekvieno jų galima tikėtis.

3.2. Grupės ieškinyje ir procesinis atstovavimas

Dar vienas institutas, kuris neretai siejamas su grupės ieškiniu yra procesinis atstovavimas. Šiuo atveju, atskyrimo problematika tarp procesinio atstovavimo ir grupės ieškinio nėra tokia ryški kaip fakultatyvinio bendrininkavimo atveju, tačiau siekiant teisinio

aiškumo reikėtų paanalizuoti minėtus institutus ir aiškiai įvardinti, kokiose srityse ir tarp kokių proceso dalyvių susiklosto atstovavimo santykiai.

Atstovavimo instituto esmę galima atskleisti apibrėžus pagrindinius jo bruožus. Teisės literatūroje išskiriami tokie atstovavimo bruožai civiliniame procese⁵⁸:

- 1) Atstovas veikia kito asmens – atstovaujamojo – vardu;
- 2) Atstovas gali veikti atstovaujamojo vardu tik tokiu atveju, kai yra tinkamai įgaliotas;
- 3) Atstovavimo rezultatas yra teisinių pasekmių atstovaujama asmeniui sukūrimas.

Remiantis šiais bruožais pirmiausia aptariama grupės atstovo procesinė padėtis ir jo santykis su likusiais grupės nariais procesinio atstovavimo instituto prasme. Kaip jau buvo minėta anksčiau, vienas iš aspektų, skiriantis fakultatyvinio bendrininkavimo ir grupės ieškinio institutus, yra tas, kad fakultatyvinio bendrininkavimo atveju likę bendrininkai išlaiko teisę aktyviai dalyvauti procese ir veikti savo vardu, tuo tarpu grupės nariai tokias teises praranda ir yra visiškai priklausomi nuo grupės atstovo. Tačiau net ir esant CPK įtvirtintai sąlygai, jog grupės atstovas veda bylą ir veikia likusių grupės narių vardu, negalima teigti, jog tokioje situacijoje susiklosto atstovavimo santykiai. Nagrinėjant pirmąjį bruožą svarbu paminėti tai, kad atstovavimo santykiuose procesinių veiksmų pasekmės turi liesti ne atstovą kaip atskirą subjektą, tačiau atstovaujamojo asmens teisinius interesus. Kitaip tariant, teismo sprendimas teises pasekmes sukels ne atstovui, o jo atstovaujama asmeniui. Tuo tarpu grupės ieškinio procese susiklosto visiškai priešinga situacija, kadangi grupės atstovas yra lygiai taip pat suinteresuotas bylos baigtimi kaip ir likę grupės nariai, nes grupės atstovu gali būti tik pačios grupės narys, kurio teisės ir interesai yra pažeisti taip pat kaip ir likusių narių (CPK 441⁴ straipsnio 1 dalis). Taigi, atstovas yra laikomas ne kas kita kaip proceso šalis – ieškovas – su visomis teisės aktuose įtvirtintomis, proceso šalies būdingomis teisėmis ir pareigomis. Antrasis procesinio atstovavimo bruožas – tinkamo įgaliojimo būtinumas – taip pat nėra būdingas analizuojant grupės atstovo procesinę padėtį. Įgaliojimas turi dvejopą reikšmę: visų pirma jis įrodo, jog atitinkamas asmuo gali atstovauti kitą asmenį civiliniame procese ir taip yra apibrėžiamas asmens kaip atstovo teisinis statusas;⁵⁹ visų antra, įgaliojime yra nurodyta atstovo atliekamų veiksmų apimtis, t.y. įtvirtinama, kokias teises ir pareigas turi atstovas atstovaujamojo atžvilgiu (CPK 57 straipsnio 1 dalis). Grupės atstovui nereikalingas joks

⁵⁸ ŽALĖNIENĖ, I. „Atstovavimo civiliniame procese sampratos problema“. Socialinių mokslų studijos, 2010, 1(5), p. 207-208

⁵⁹ Ten pat, p. 206

papildomas grupės narių pasirašytas dokumentas, įtvirtinantis jo kaip atstovo procesinę padėtį bei teisių ir pareigų apimtį, kadangi visi paminėti dalykai yra įtvirtinti CPK. Grupės nariams keliama vienintelė pareiga – išrinkti ar paskirti asmenį, kuris visame procese atstovaus grupės narius ir veiks jų vardu, kadangi įstatyme yra imperatyviai nurodyta, jog norint nagrinėti grupės ieškinį yra būtinas tinkamo grupės atstovo dalyvavimas (CPK 441³ straipsnio 1 dalies 4 punktas).

Klasikiniai procesinio atstovavimo santykiai susiklosto tarp grupės atstovo ir advokato. CPK 441³ straipsnio 2 dalies 2 punkte yra nurodyta, kad norint pareikšti grupės ieškinį, grupė turi turėti advokatą. Grupės atstovo teisinis statusas visiškai nesiskiria nuo to, kuris yra įtvirtintas klasikiniame civiliniame procese. Šiuo atveju egzistuoja vadinamasis sutartinis atstovavimas, kuomet advokatas su klientu sudaro rašytinę teisinių paslaugų teikimo sutartį. Tai patvirtinta CPK 441³ straipsnio 4 dalies 2 punkte nurodyta viena iš sąlygų prie grupės ieškinio priedų pateikti teisinių paslaugų teikimo sutartį arba jos išrašą, sudarytą grupės atstovo ir grupės advokato. Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad teisiniai procesinio atstovavimo santykiai susiklosto tik tarp advokato ir grupės atstovo, kadangi teisinių paslaugų teikimo sutartį pasirašo tik advokatas ir atstovas, be to kaip viena iš pareigų grupės atstovui yra įtvirtintas privalomas bendradarbiavimas ir turimos su bylos nagrinėjimu susijusios informacijos teikimas grupės advokatui. Manytina, kad advokato glaudus bendradarbiavimas tik su grupės atstovu leidžia išvengti tam tikrų techninių problemų, kurios galėtų kilti, jeigu advokatas turėtų pareigą intensyviai bendradarbiauti su likusiais grupės nariais. Šiuo atveju tokia grupės advokato ir atstovo tarpusavio bendradarbiavimo sistema leidžia įgyvendinti koncentruotumo principą bei iš dalies palengvinti advokato darbą, paliekant jam nagrinėti tik teisinius grupės ieškinio klausimus. Visas techninis darbas, kurį sudaro įrodymų, paaiškinimų, kitos su grupės ieškiniu susijusios informacijos surinkimas iš likusių grupės narių ir pateikimas advokatui bei teismui, tenka grupės atstovui. Taigi, visi aukščiau paminėti veiksmai neįrodo, kad teisinis santykis sieja išimtinai tik grupės atstovą ir grupės advokatą. Įstatymų leidėjas advokato procesinį atstovavimą be išimties visiems grupės nariams įtvirtina CPK 441⁴ straipsnio 8 dalyje, pagal kurią, jeigu grupės atstovas yra pakeičiamas nauju, tai nepaisant to pačios grupės teisiniai santykiai su grupės advokatu nesibaigia. Šiuo atveju nesvarbu, kad teisinių paslaugų teikimo sutartį su advokatu pasirašė buvęs grupės atstovas, tačiau tokia sutartis buvo pasirašyta visų grupės narių vardu, todėl nėra pagrindo su atstovo pakeitimu keisti ir advokatą.

Taigi, apibendrinant grupės ieškinio ir procesinio atstovavimo santykį, galima daryti tokias išvadas, kad klasikinis procesinis atstovavimas grupės ieškinyje egzistuoja, tačiau jis

susiklosto ne tarp grupės atstovo ir likusių grupės narių, tačiau tarp advokato ir visos grupės. Grupės atstovo teisinė padėtis yra prilyginama tikrosios civilinio proceso šalies – ieškovo – padėčiai. Kitoje Magistro darbo dalyje analizuojamos teisės normos susijusios su CPK nustatyta privaloma išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarka ir kokias problemas tokia tvarka galėtų sukelti vėliau mėginant pateikti grupės ieškinį teismui.

3.3. Išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarkos sąlyga grupės ieškinio procese

Išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarkos institutas nėra naujas civiliniame procese. Tokia tvarka yra įtvirtinta tiek CPK bendrosiose taisyklėse, tiek ir kituose teisės aktuose. CPK 137 straipsnio 2 dalies 3 punkte yra reglamentuota, kad teismas atsisako priimti ieškinį, jeigu suinteresuotas asmuo, kreipęsis į teismą, nesilaikė tai bylų kategorijai įstatymų nustatytos išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarkos. Svarbu akcentuoti, kad išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarka turi būti įtvirtinta ne poįstatyminiuose teisės aktuose, bet tiesiogiai įstatymų normose. Be to, įstatymuose vartojama tokia formuluotė reiškia ne tik būtinybę prieš kreipiantis į teismą kreiptis į kitą, ne teismo instituciją, bet ir kitokias pastangas išspręsti ginčą nesikreipiant į teismą.⁶⁰ Kitos pastangos yra suprantamos kaip būtinumas pasinaudoti privalomų pretenzijų pareiškimo tvarka, t.y. kreditorius kreipiasi į skolininką per tam tikrą įstatyme nustatytą laiko tarpą, reikalaujant įvykdyti prievolę arba pašalinti kitokius teisės pažeidimus. Svarbu paminėti tai, kad alternatyvaus ginčų sprendimo kai kuriais atvejais galimybė, kai kuriais atvejais pareiga yra nustatyta ne todėl, kad apsunkintų asmens kreipimąsi tiesiogiai į teismą, tačiau tam, kad skatintų priešingus interesus turinčius asmenis bendradarbiauti tarpusavyje ir surasti taikų ginčo sprendimo būdą tuo pačiu metu taupant finansinius, ekonominius, laiko išteklius.

Analizuojant grupės ieškinio instituto reglamentavimo ypatumus, išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarka yra įtvirtinta CPK 441² straipsnyje. Minėto straipsnio pirmoje dalyje nustatyta, kad grupės atstovas apie grupės ketinimą kreiptis į teismą dėl grupės ieškinio bylos iškėlimo turi pranešti atsakovui registruotąja pašto siunta išsiųsdamas rašytinę pretenziją atsakovo – fizinio asmens gyvenamosios vietos adresu arba atsakovo – juridinio asmens buveinės adresu. Pretenzijoje apibūdinama grupė, nurodomi jos reikalavimai ir įspėjama, kad, jeigu reikalavimai nebus įvykdyti per šioje pretenzijoje nurodytą laiką, grupė gali kreiptis į teismą ir pareikšti grupės ieškinį. Pretenzijoje

⁶⁰ VALANČIUS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Bendrosios nuostatos. I tomas, I dalis. Vilnius: Justitia. 2004, p. 306

nurodytiems reikalavimams įvykdyti grupės atstovas nustato ne trumpesnę kaip trisdešimt dienų terminą. Jeigu per nustatytą terminą atsakymas į pretenziją negaunamas, laikoma, kad atsakovas jos nepatenkino. Tačiau ši norma netaikoma, jeigu grupės ieškiniu reiškiama reikalavimams pagal kitus teisės aktus nustatyta kitokia privaloma išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarka arba grupė pasinaudojo kitais neprivalomais ginčų sprendimo ne teisme būdais (CPK 441² straipsnio 2 dalis). Grupės ieškinio procese pretenzijos pateikimas atsakovui yra privalomas, kadangi jeigu kaip vieno iš reikalavimų nebus laikytasi išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarkos, grupės ieškinys negalės būti nagrinėjamas teisminiame procese (CPK 441³ straipsnio 1 dalis 3 punktas). Manytina, kad labai svarbu yra apibūdinti pretenzijos turinį, t.y. kokie pagrindiniai dalykai turi būti išdėstyti pretenzijoje, kad būtų laikoma, jog išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarka yra tinkamai įgyvendinta ir, kad nebūtų atimta galimybė asmenims, pasinaudojant grupės ieškinio institutu ginti savo pažeistas teises ir interesus. Tuo tarpu įstatymų leidėjas pakankamai lakoniškai ir siaurai reglamentuoja pretenzijos turinį. Vienas iš reikalavimų – pretenzijoje apibūdinti grupę. Kyla klausimas, kaip turėtų būti apibūdinama grupė, kadangi įstatymų leidėjas konkrečiai nenurodo, kas turi sudaryti grupės aprašymą, todėl grupės atstovai pateikdami pretenziją atsakovui gali labai įvairiai interpretuoti minėtą reikalavimą. Šiuo atveju, grupės aprašymas gali būti suprantamas tiek siaurąja, tiek plačiąja prasme. Siaurąja prasme apibūdinant grupę galima pretenzijoje nurodyti tik grupės narių skaičių bei juos apibūdinti rūšiniais požymiais, neįvardinant konkrečių asmeninių duomenų. Tuo tarpu plačiąja prasme apibūdinant grupę pretenzijoje galima nurodyti kiekvieno grupės nario asmeninius duomenis. Tai kyla klausimas, kuris pretenzijoje pateiktas grupės apibūdinimas bus tinkamas, o galbūt abiem atvejais grupė aprašoma tinkamai? Antroji pretenzijai keliamą sąlyga – grupės reikalavimų nurodymas. Šiuo atveju vėl kyla tam tikrų probleminių klausimų: jeigu yra reiškiama individualaus pobūdžio turtiniai grupės narių reikalavimai, ar turi būti nurodyti atskiri kiekvieno nario turtiniai reikalavimai, ar užtenka nurodyti tik bendrą visų grupės narių reikalavimų dydį? O kas būtų tokiu atveju, jeigu keli grupės nariai jau prieš rengiant grupės ieškinį atskirai būtų pateikę atsakovui pretenzijas? O galbūt ši įstatymo norma įtvirtina pareigą, jog pretenziją atsakovui turi pateikti ne grupė kaip subjektas, bet atskiri grupės nariai individualiai? Įstatymų leidėjas reglamentuodamas grupės ieškinio instituto procesines taisykles į išvardintus klausimus atsakymo nepateikė, todėl derėtų apžvelgti esamą teismų praktiką ir pabandyti įvardinti teismų poziciją dėl išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarkos.

Nors bandymų pateikti grupės ieškinį pagal dabartinį reguliavimą yra labai mažai, tačiau visi jie susiję būtent su išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarka. Kol kas visi

bandymai ties minėta tvarka ir baigiasi, kadangi teismai konstatuoja, jog buvo nesilaikyta išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarkos. Taigi, toliau bus analizuojami teismo sprendimai tiek kiek jie susiję su minėta tvarka ir jos neįgyvendinimo priežastimis. Lietuvos apeliacinis teismas 2015 m. liepos 10 d. priėmė nutartį civilinėje byloje Nr. E2-816-157/2015, kuria, kaip ir pirmosios instancijos teismas, atsisakė priimti grupės ieškinį, kaip vienu iš motyvų nurodydamas išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarkos reikalavimo neįvykdymą.⁶¹ Visų pirma, pirmosios instancijos teismas motyvuodamas savo sprendimą atsisakyti priimti ieškinį nurodė, kad juridiniai asmenys, kuriems iš atsakovų prašoma priteisti pinigines lėšas, nėra pasinaudoję išankstinio ginčo sprendimo ne teisme tvarka – nėra pateikę atsakovams rašytinių pretenzijų, o teismui pateiktoje pretenzijoje nėra nurodyta ši asmenų grupė, jos reikalavimai, todėl atsakovai nebuvo įspėti, jog neįvykdžius nurodytų reikalavimų per pretenzijoje nurodytą laiką, grupė gali kreiptis į teismą ir pareikšti ieškinį. Taigi, tokia teismo išvada suponuoja, jog pretenzijoje turi būti išvardinti visi grupės nariai ir jų reikalavimai, neužtenka vien tik rūšiniais požymiais apibūdinti grupės. Šiuo atveju, jeigu pretenzijoje nebus pateiktas grupės narių sąrašas, tai tokia pretenzija neturės jokios teisinės galios ir visi grupės nariai turės kiekvienas atskirai pateikti atsakovui rašytinį dokumentą su tiksliai įvardintu turinio reikalavimo dydžiu, kuris įrodys, kad būtent tas konkretus asmuo nukentėjo nuo atsakovo atliktų veiksmų. Jeigu susidarytų tokia situacija, kad visi be išimties grupės nariai iki grupės ieškinio pareiškimo buvo pateikę atskiras pretenzijas atsakovui ir atsakovas pretenzijoje nurodytų reikalavimų neįvykdė, tuomet būtų galima taikyti CPK 441² straipsnio 2 dalį, motyvuojant, kad išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarka yra įgyvendinta kitais būdais, t.y. kiekvienam grupės nariui atskirai pateikus rašytines pretenzijas. Apeliacinis teismas, sprenddamas klausimą dėl pretenzijos turinio, dar labiau sustiprino pirmosios instancijos teismo išsakytą poziciją ir plečiamai išaiškino CPK 441² straipsnio 1 dalį. Teismas konstatavo, kad pretenzijoje, kuria siekiama kilusį ginčą išspręsti taikiai, privalo būti aiškiai atskleista, koku faktiniu bei teisiniu pagrindu, o taip pat – kokio dydžio pretenzijos skolininkui yra reiškiamos. Tuo tarpu ieškovų pateikta pretenzija yra lakoniška, abstrakti ir neaiški, joje net nėra konkretizuojama kokių asmenų vardu kreipiamasi į skolininkus, neminimi ir nenurodomi grupės narių

⁶¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. liepos 10 d. nutartis civilinėje byloje *Ukmergės rajono savivaldybė bei ieškovų grupė v. UAB „Energijos taupymo centras“ ir UAB „Miesto energija“*, Nr. E2-158-186/2015. Bylos esmė: ieškovas pateikė teismui grupės ieškinį dėl atsakovų nepagrįsto praturtėjimo fakto pripažinimo bei materialinės žalos priteisimo. Ieškovas savo reikalavimą grindžia tuo, jog vienas iš atsakovų UAB „Energijos taupymo centras“ laimėjo viešą Ukmergės rajono savivaldybės šilumos ūkio konkursą, kurio pagrindu kitas atsakovas – UAB „Energijos taupymo centras“ tiesiogiai kontroliuojama dukterinė įmonė UAB „Miesto energija“ pagaminatą šilumos energiją beveik visą veiklos laikotarpį pardavinėjo didesne kaina, negu konkursiniame pasiūlyme buvo įsipareigojęs atsakovas UAB „Energijos taupymo centras“.

individualūs reikalavimai, pateiktos bendros reikalavimų sumos pagrindas bei apskaičiavimo metodai. Taigi, darytina išvada, kad norint laikytis išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarkos, nepakanka pateikti formalaus pobūdžio, įstatyme įtvirtinto pretenzijos turinį atitinkančio rašytinio dokumento. Šiuo atveju, teismas tokiu būdu išaiškindamas CPK 441² straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teisės normą, atsižvelgė ne tik į ieškovo, tačiau ir į atsakovo poziciją. Kadangi išankstinio ginčų sprendimo ne teisme esmė yra priešingus interesus turintiems asmenims dėti visas pastangas kilusį ginčą bandant išspręsti taikiai, derybų būdu ir teismo proceso pradėjimą pasirinkti tik jeigu yra išnaudotos visos galimybės ir nepavyksta suderinti priešingų interesų. Taigi, skolininkas gavęs neišsamią, formalią rašytinę pretenziją net ir norėdamas įvykdyti joje nurodytus reikalavimus, to padaryti negalėtų, kadangi nežinotų kokie asmenys ir kokio dydžio sumų reikalauja iš skolininko.

Nors teismai aiškindami teisės normas, reglamentuojančias grupės ieškinio institutą linkę išplėsti rašytinės pretenzijos turinį, tačiau tokia pozicija gali sukelti ne tik teigiamų pasekmių (ginčas išsprendžiamas be teismo proceso), tačiau gali kilti tam tikrų neigiamų pasekmių, kurių rezultatas – nebegalėjimas pateikti grupės ieškinio teismui. Preziumuojant, jog rašytinėje pretenzijoje turi būti įvardinti atskiri grupės nariai ir konkretūs jų turtinio pobūdžio reikalavimai, darytina išvada, jog skolininkas pateikta informacija gali disponuoti siekdamas užkirsti kelią grupės ieškinio pareiškimui teisme. Pavyzdžiui, grupę sudaro dvidešimt fizinių asmenų. Kiekvienas iš jų turi skirtingo dydžio turtinius reikalavimus skolininkui. Grupės atstovas įteikia rašytinę pretenziją skolininkui, joje išvardindamas visus grupės narius ir kiekvieno jų keliamus reikalavimus. Tuo tarpu skolininkas žinodamas minėtą informaciją ir tai, jog viena iš specialiųjų sąlygų keliamų grupės ieškiniui yra kiekybės reikalavimas, t.y. grupę turi sudaryti ne mažiau kaip dvidešimt fizinių ar juridinių asmenų, gali tuo pasinaudoti ir įvykdyti tik vieno asmens pareikštą turtinį reikalavimą tokiu būdu atimdamas kitiems grupės nariams galimybę kreiptis į teismą, pasinaudojant grupės ieškinio institutu, kadangi grupė nebeatitiks CPK įtvirtinto kiekybės reikalavimo. Įstatyme yra įtvirtinta viena teisės norma, kuri leidžia teismui spręsti klausimą dėl tolesnio bylos nagrinėjimo, jeigu sumažėja grupės narių skaičius. Pagal CPK 441¹¹ straipsnio 4 dalį, teismas, įvertinęs grupės narių skaičiaus sumažėjimą, turi teisę nuspręsti dėl tolesnio bylos nagrinėjimo pagal grupės ieškinio proceso taisyklės tikslingumo, efektyvumo ir tinkamumo. Tačiau šios taisyklės nebūtų galima pritaikyti minėtam atvejui, kadangi išankstinis ginčų sprendimas ne teisme nereiškia, jog yra vykdomas teismo procesas. Teismo procesas prasideda tuomet, kai grupės atstovas įteikia teismui grupės ieškinį. Manytina, kad norint išvengti tokios situacijos, kai skolininkas sąmoningai atima galimybę

kreiptis su grupės ieškiniu į teismą, įstatymų leidėjas turėtų įtvirtinti, kad rašytinė pretenzija turi būti tenkinama visa apimtimi arba visai netenkinama, išskyrus atvejus, jeigu pateikiami įrodymai, jog grupės narių reikalavimai nėra tapatūs arba panašaus pobūdžio bei skiriasi faktiniais, teisiniais pagrindais.

Dar vienas teismo sprendimas, kuriuo atsisakyta priimti grupės ieškinį – 2015 m. rugpjūčio 31 d. Panevėžio apygardos teismo nutartis civilinėje byloje Nr. E2-670-227/2015. Šioje nutartyje teismas atsisakė priimti grupės ieškinį, tačiau kitais pagrindais, nei kad prieš tai analizuotoje.⁶² Grupės atstovas įteikė pretenziją atsakovui, tačiau teismas nurodė, jog turėjo būti taikoma CPK 441² straipsnio 2 dalies norma, kuri įtvirtina pareigą naudotis ta išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarka, jeigu tokia yra privalomai įtvirtinta kituose teisės aktuose. Šiuo atveju, teismas taikė Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – DK) 287 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą taisyklę, kurioje nustatyta, kad Darbo ginčų komisija yra privalomas ikiteisminis organas, nagrinėjantis individualius darbo ginčus. Taigi, teismas ieškovų pateiktus reikalavimus pripažino individualiais darbo ginčais ir nenustatė jokių išimčių, kurias taikant būtų galima su ieškiniu kreiptis tiesiogiai į teismą, o ne į Darbo ginčų komisiją

Žvelgiant į užsienio valstybių grupės ieškinio reglamentavimą bei teismų praktiką susiduriama su kiek kitokia situacija. Nors Švedijos teisiniame reguliavime nėra įtvirtinta išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarka, tačiau kyla kiek kitokios problemos, susijusios su grupės narių apibūdinimu ieškinyje. Švedijos grupės ieškinio įstatyme yra nurodyta, jog grupės atstovas ieškinyje turi nurodyti likusių grupės narių vardus bei adresus, išskyrus tuos atvejus, kai pagal bylos aplinkybės tokie asmeniniai duomenys nėra reikalingi vykdant teisminį procesą. Tuo tarpu, Švedijos teismų pozicija šiuo klausimu yra pakankamai griežta. Byloje *Devitor v. TeliaSonera AB* teismas nepriėmė grupės ieškinio, vien dėl to, jog grupės atstovas ieškinyje nenurodė likusių grupės narių asmeninių duomenų.⁶³ Teisės literatūroje yra pateikiamas dar ir toks pasiūlymas, kad ne tik grupės atstovas, tačiau taip pat ir atsakovas galėtų pateikti grupės narių asmeninius duomenis, kai tai yra būtina. Tai ypač aktualu būtų bylose, susijusiose su vartotojų teisių pažeidimais, kuomet pardavėjas turi daugiau informacijos apie grupės narius, kurie sudarydami

⁶² Panevėžio apygardos teismas. 2015 m. rugpjūčio 31 d. nutartis civilinėje byloje *S.K. bei ieškovų grupė v. VšĮ „Rokiškio psichiatrijos ligoninė“*, Nr. E2-670-227/2015. Bylos esmė: grupės atstovas pateikė grupės ieškinį dėl priemokos darbuotojams ir delspinigių priteisimo iš atsakovo VšĮ „Rokiškio psichiatrijos ligoninė“. Ieškinyje grindžiamas tuo, jog ieškovai dirbo arba dirba VšĮ „Rokiškio psichiatrijos ligoninėje“ sanitarais ir kitoje civilinėje byloje buvo pripažinta, kad jų atliekama veikla laikoma nukrypimu nuo normalių darbo sąlygų bei turi būti mokamas 30 proc. minimalios mėnesinės algos priedas už pavojingas darbo sąlygas, tačiau atsakovas tai darė netinkamai, todėl susidarė įsiskolinimai darbuotojams.

⁶³ KARLSGODT, P. G. *World class action. A guide to group and representative actions around the globe.* Oxford University Press, 2012, p. 203

vartojimo sutartis pateikdavo savo asmeninius duomenis pardavėjui. Byloje *Mattias Larsson at al. v. Falck Security* atsakovas atsisakė pateikti potencialių grupės narių vardus, todėl ieškovas negalėjo pateikti grupės ieškinio dėl tokių atsakovo veiksmų, kadangi neturėjo reikiamos informacijos apie galimus grupės narius.⁶⁴ Būtent šioje vietoje atsiskleidžia ikiteisminio ginčų sprendimo tvarkos nebuvimo problematika, todėl teismas negali nubausti atsakovo, kuris nepateikia turimų grupės narių duomenų arba priversti pateikti tokius duomenis.

Apibendrinant, galima daryti išvadą, jog įstatymų leidėjas reglamentuodamas išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarką grupės ieškinio procese, kol kas tik lakoniškai ir abstrakčiai įtvirtino procesines taisykles tokios tvarkos įgyvendinimui. Norint, kad tokia tvarka teiktų efektyvių bei veiksmingų rezultatų, reiktų arba praplėsti jos reglamentavimą įstatyme, arba priešingoms šalims daugiau bendradarbiauti tarpusavyje, siekiant išspręsti ginčą be teismo proceso. Tuo tarpu teismai kol kas taip pat nėra pasiruošę nagrinėti grupės ieškinio bylą. Tokią poziciją bandoma patvirtinti kitame skyriuje, kuriame analizuojama grupės ieškiniai keliamų sąlygų problematika ir koks yra teismo vaidmuo grupės ieškinio procese.

3.4. Grupės ieškinio pareiškimui keliami reikalavimai

Kaip jau buvo minėta kitose Magistro darbo dalyse, grupės ieškinys yra pakankamai sudėtingas institutas, todėl grupės ieškinio pareiškimui yra keliami žymiai didesni reikalavimai, nei kad reiškiant ieškinį pagal klasikinio civilinio proceso taisykles. Grupės ieškinio pareiškimo prielaidos ir sąlygos yra įtvirtintos CPK 441³ straipsnyje. Šio straipsnio struktūra parodo, jog pirmiausia teismas sprendžia klausimą, ar grupės ieškinys gali būti nagrinėjamas teisme, įvertindamas grupės ieškinio pareiškimo prielaidas. Darytina išvada, kad grupės ieškinys turi atitikti visas keturias prielaidas, norint jog teismas toliau nagrinėtų grupės ieškinio priėmimo klausimą bendrųjų bei specialiųjų sąlygų atitikimo aspektu. Įstatymų leidėjas išskiria keturias prielaidas, kurias atitikus, grupės ieškinio priėmimo procedūrą galima tęsti toliau.

Pirmoji prielaida – ieškinys turi būti pareiškiamas dėl ginčo, atitinkančio CPK 441¹ straipsnio 2 dalyje įtvirtintas aplinkybes. Šiuo atveju ieškinys turi būti grindžiamas tapaçiomis arba panašiomis faktinėmis aplinkybėmis bei juo turi būti siekiama tuo pačiu teisinės gynybos būdu apginti į grupę susijungusių fizinių ar juridinių asmenų materialines

⁶⁴ FALLA, E. *The role of the court in collective redress litigation: comparative report*. Larcier, 2014

teises ar įstatymų saugomus interesus. Įstatymų leidėjas nedetalizuoja ką reiškia tapačios ir labai panašios faktinės aplinkybės bei kaip teismas jas turėtų nustatyti. Nors CPK nėra tiesiogiai įvardinta, tačiau remiantis pirmojoje Magistro darbo dalyje pateiktu užsienio valstybių grupės ieškinio instituto reglamentavimu, galima daryti išvadą, jog ši prielaida yra skirta įtvirtinti vieną pagrindinių grupės ieškinio požymių – bendrumo kriterijų, kuris reiškia, kad bendras grupės narių reikalavimas turi būti tapatus, kas reiškia, jog negali būti tokios situacijos, kai vieni grupės nariai siekia tam tikrų teisių pripažinimo, o kiti – tam tikrų veiksmų uždraudimo. Be abejo, retai susiklosto tokie atvejai, kuomet visos aplinkybės yra identiškos. Dažniausiai skiriasi asmenų pareikštų reikalavimų dydis, tačiau tokiai situacijai išspręsti yra suteikiama galimybė pareikšti individualaus pobūdžio turtinius reikalavimus, kuriuose asmenys nurodo reikalaujamą sumos dydį ir toks reikalavimų skirtumas, pagal grupės ieškinio instituto reglamentavimą, nėra laikomas kliūtimi aptariamoms prielaidoms prasme.

Antroji prielaida – grupės ieškinyje turi būti tikslingesnis, efektyvesnis ir tinkamesnis būdas išspręsti konkretų ginčą negu individualūs ieškiniai. Šioje prielaidoje galima įžvelgti keletą probleminių aspektų. Visų pirma, manytina, kad grupės ieškinio palyginimas su individualiu ieškiniu yra netinkamas, kadangi tai iš esmės visiškai skirtingi institutai. Be to, analizuojant grupės ieškinio institutą teisės doktrinoje jis yra lyginamas ne su individualiu ieškiniu plačiąją prasme, tačiau konkrečiai su procesiniu bendrininkavimu, todėl manytina, kad įstatymų leidėjas šios prielaidos kontekste galėjo pažymėti, jog grupės ieškinio atveju ginčas turi būti išspręstas tikslingiau, efektyviau ir tinkamiau negu procesinio bendrininkavimo būdu. Antroji problema yra susijusi su tikslingumu, efektyvumu bei tinkamumo įvertinimu. Grupės ieškinio priėmimo arba dar kitaip sertifikavimo procedūra – nėra bylos, kurioje pareikštas grupės ieškinyje nagrinėjimas iš esmės. Teismas tik įvertina, ar grupės ieškinyje atitinka prielaidas ir keliamus reikalavimus, ir jeigu atsakymas yra teigiamas, tuomet prasideda bylos nagrinėjimo iš esmės procesas. Kalbant apie tikslingumą, efektyvumą ir tinkamumą kyla klausimas – kaip teismas turi nustatyti šiuos aspektus, nepradėdamas nagrinėti bylos iš esmės, nesigilindamas į bylos aplinkybes? Toks klausimas jau buvo keliamas priiminėjant CPK pakeitimus ir papildymus dėl grupės ieškinio instituto įtvirtinimo. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija teikdama pastabas ir pasiūlymus dėl Įstatymo projekto, pažymėjo, kad nėra aišku, kaip teismas nepradėjęs nagrinėti bylos iš esmės ir neištyręs visų aplinkybių bei įrodymų, gali nustatyti, kad grupės ieškinyje yra tikslingesnis, efektyvesnis ir tinkamesnis būdas išspręsti ginčą. Be to, buvo siūloma arba visai atsisakyti tokios normos arba aiškinamajame rašte pateikti

paaiškinimus kaip minėta situacija turi būti išsprendžiama.⁶⁵ Priimti CPK pakeitimai ir papildymai nevisiškai sutampa su Įstatymo projekte pateiktomis taisyklėmis. Vienas iš skirtumų atsispindi būtent aptariamoje prielaidoje. Įstatymo projekto 441⁷ straipsnyje nėra visiškai jokių taisyklių, kuriose būtų nurodyta į ką atsižvelgiant reikia įvertinti grupės ieškinio tikslumą, efektyvumą bei tinkamumą. Tuo tarpu šiuo metu galiojančioje CPK 441⁷ straipsnio 1 dalies redakcijoje yra nurodyti kriterijai, kuriuos įvertinus teismas sprendžia klausimą, ar grupės ieškinys tikslingas, efektyvus bei tinkamas. Kriterijai yra tokie: teismas turi įvertinti apibūdintą grupę, grupės ieškiniu ginamų pažeistų teisių ir įstatymų saugomų interesų pobūdį, bendro grupės reikalavimo ir individualaus pobūdžio turtinių grupės narių reikalavimų (jeigu jie reiškiami) santykį, individualaus pobūdžio turtinių grupės narių reikalavimų (jeigu jie reiškiami) dydį ir kitas aplinkybes. Pakankamai detaliai nurodydamas kriterijus, kuriais turi vadovautis teismas vertindamas grupės ieškinio tikslumą, efektyvumą ir tinkamumą, įstatymų leidėjas dar kartą įrodo, jog nepradedant nagrinėti bylos iš esmės, įvertinti aptariamą prielaidą neįmanoma. Tuo tarpu užsienio valstybės dėl aptariamą prielaidą pateikia skirtingas pozicijas. Nei JAV, nei Švedija tokio reikalavimo nekelia grupės ieškiniui, tačiau Danijoje ir Norvegijoje toks reikalavimas yra įtvirtintas. Norvegijos teisinėje sistemoje apsiribojama tik tinkamumo reikalavimu, tačiau Danijoje yra įtvirtinta, jog grupės ieškinys turi būti efektyvesnis ir geresnis būdas išspręsti kilusį ginčą. Manytina, kad įstatymų leidėjas įtvirtindamas tokią prielaidą suteikia teismams daugiau galimybių atsisakyti nagrinėti bylą, taikant grupės ieškinio procesines taisykles;

Trečioji prielaida – buvo laikytasi numatytos išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarkos. Kaip jau buvo minėta anksčiau, analizuojant išankstinio ginčų sprendimo ne teisme problematiką, tokia tvarka turi padėti priešingus interesus turinčioms šalims taikiai susitarti bendradarbiaujant tarpusavyje be teismo įsikišimo. Pažymėtina, jog svarbiausia įtvirtinant tokios tvarkos privalomumą įstatymuose yra tai, kad ikiteisminio ginčų sprendimo tvarka nebūtų paneigta asmens, manančio, kad jo teisės ar laisvės pažeidžiamos, teisė ginti savo teises ar laisves teisme.⁶⁶

Ketvirtoji prielaida – grupė turi turėti tinkamą grupės atstovą. Ši prielaida yra labiausiai problematiška, kadangi grupės atstovo tinkamumo įvertinimo pareiga tenka išimtinai teismui. Grupės ieškinio institutas yra skirtas ne tik apginti tų asmenų pažeistas

⁶⁵ Lietuvos Respublikos ūkio ministerija Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. *Dėl įstatymo projekto*. 2012 m. vasario 7 d., Nr. (4.2-11)-3-716 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016-03-02]. Prieiga per internetą <http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=126564&p_org=&p_fix=%20n&p_gov=n>

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. *2012 m. gruodžio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 48 straipsnio 1 dalies (1999 m. liepos 7 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“*, Nr. 44/2010

teises bei interesus, kurie turi nedidelių sumų reikalavimus, tačiau jis turi būti skirtas ir tam, kad teismui, taikyti grupės ieškinio procesines taisykles būtų paprasčiau, veiksmingiau, efektyviau negu kitus klasikinio civilinio proceso institutus. Grupės ieškinio teisinis reglamentavimas turi būti toks, kad teismas sprendamas, ar nagrinėti bylą pasinaudojant grupės ieškinio procesinėmis taisyklėmis, ar bandyti įmanomais teisiniais būdais išvengti minėtų taisyklių taikymo, neabejotinai pasirinktų taikyti grupės ieškinio institutą, nepaisant to, kad ginčo nagrinėjimas pagal grupės ieškinio taisykles yra sudėtingesnis procesas, nei kad taikant kitus civilinio proceso institutus, tačiau grupės ieškinio instituto taikymas teismui sumažintų darbo krūvį bei išspręstų daugelį techninių dalykų. Norint, kad teismui taikyti grupės ieškinio institutą būtų naudingiau ir paprasčiau, pirmiausia, CPK neturėtų būti tokių teisės normų, kurios įtvirtina nepagrįstas papildomas pareigas teismui. Viena tokių – grupės atstovo tinkamumo įvertinimas. Kaip ir analizuojant tikslingumo, efektyvumo bei tinkamumo prielaidą, taip ir aptariant grupės atstovo tinkamumą, papildomi kriterijai, kuriuos teismas turi įvertinti tikrindamas, ar atstovas yra tinkamas – nustatyti CPK 441⁷ straipsnio 1 dalyje. Teismas, sprendamas grupės atstovo tinkamumo klausimą, įvertina atstovo sąžiningumą, reputaciją, kompetenciją atstovauti grupei, atstovo patirtį kitose bylose dėl grupės ieškinio, jeigu grupės atstovas ją turi, jo procesinį elgesį nagrinėjant tokias bylas, ar nėra grupės atstovo ir grupės narių interesų konflikto. Tokia teisės norma leidžia suabejoti įstatymų leidėjo noru, įtvirtinti efektyviai veikiantį grupės ieškinio institutą. Šiuo atveju, teismui yra užkraunama papildoma pareiga, kurios vykdymas tik dar labiau užvilkins jau ir taip sudėtingą grupės ieškinio procesą. Vienas iš kriterijų, kurį turi įvertinti teismas sprendamas klausimą dėl atstovo tinkamumo, yra sąžiningumas. CPK nėra teisės normos, kuri atskleistų sąžiningumo turinį, tačiau teismų praktikoje, pakankamai plačiai analizuojamas sąžiningumo reikalavimas ir yra susiformavusi aiški jo koncepcija. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, sąžiningumas – tai vertybinis teisinių santykių subjekto elgesio matas, kuris nustatomas pagal objektyvųjį ir subjektyvųjį kriterijus. Objektyvioju požiūriu sąžiningumas suprantamas kaip elgesys, atitinkantis protingumo ir teisingumo principų reikalavimus, t.y. rūpestingas, apdairus ir atidus elgesys. Subjektyvioju požiūriu sąžiningumas apibūdina asmens vidinę būklę konkrečioje situacijoje, taip pat veikiamą subjektą individualizuojančias savybes, pavyzdžiui: jei tai fizinis asmuo – jo amžių, išsimokslinimą, praktinius įgūdžius ir pan., jei tai juridinis asmuo – veiklos pobūdį, jos ypatybes, verslo patirtį ir t. t. Siekiant nustatyti, ar asmuo yra sąžiningas, būtina taikyti abu šiuos kriterijus.⁶⁷

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Vikata ir Ko“ v. UAB „Daisruna ir Ko“, Nr. 3K-3-361/2009; Lietuvos

Manytina, kad reikalavimas įvertinti grupės atstovo sąžiningumą yra perteklinis, kadangi nei viename civilinio proceso institute nėra įtvirtintos pareigos teismui vertinti proceso šalių sąžiningumą bei kitus CPK 441⁷ straipsnio 1 dalyje nurodytus kriterijus. CPK yra įtvirtinta taisyklė, kad šalys joms priklausančiomis procesinėmis teisėmis turi naudotis sąžiningai (CPK 42 straipsnio 5 dalis). Manytina, kad tokios taisyklės visiškai užtenka ir teismui papildomai vertinti grupės atstovo sąžiningumo, kai dar nėra prasidėjęs teisminis procesas iš esmės, nėra tikslo. Be to, kyla klausimas, kaip teismas turėtų įvertinti minėtus kriterijus, remiantis vien tik pateiktu grupės ieškiniu. Antrasis aspektas, kurį teismas turi įvertinti – grupės atstovo reputacija. Reputacija, bendrąja prasme, tai yra viešoji nuomonė apie tam tikrą asmenį ar asmenų grupę. Šiuo atveju, kaip teismas turėtų įvertinti atstovo reputaciją? Ar reikėtų apklausti kiekvieną grupės narį, kad jis pateiktų savo nuomonę apie grupės atstovą? Tokie patys klausimai taip pat kyla analizuojant kompetencijos, bei patirties kitose grupės ieškinio bylose kriterijus. Kaip įvertinti grupės atstovo kompetenciją, jeigu bylos nagrinėjimas iš esmės net neprasidėjo? Manytina, kad įstatymų leidėjas, siekdamas užtikrinti tai, jog grupės atstovas tinkamai atstovautų likusių grupės narių interesus, kadangi jie negali aktyviai dalyvauti grupės ieškinio procese, priėmė tokias teisės normas, kurios tik trukdo efektyviai naudoti grupės ieškinio institutą. Pavyzdžiui, procesinio bendrininkavimo institutą reglamentuojančiose taisyklėse, visiškai nėra jokių teisės normų, kuriose būtų įtvirtinta teismo pareiga vertinti bendrininkų išrinkto atstovo tinkamumą. Manytina, kad teismas neturėtų pernelyg kištis į grupės atstovo ir likusių grupės narių santykius, tokie klausimai ir vertinimai turėtų būtų paliekami spręsti pačios grupės viduje, o teismui būtų vienintelė pareiga, patikrinti, ar grupės atstovo ir likusių grupės narių interesai neprieštarauja vieni kitiems. Norint, jog grupės ieškiniu naudotis būtų veiksmingiau, negu procesinio bendrininkavimo institutu, būtina panaikinti analizuojamą teismo pareigą. CPK 441¹¹ straipsnio 3 dalyje yra įtvirtinta, kad teismas manydamas, jog grupės atstovas netinkamai atstovauja grupės interesams, paskelbdamas pranešimą viešai specialiaame interneto tinklalapyje, gali siūlyti grupės nariams pasinaudoti teise pakeisti grupės atstovą ir paskirti kitą grupės atstovą. Manytina, kad tokia taisyklė yra kur kas geresnė: teismas pernelyg nesikiša į grupės atstovo ir likusių grupės narių tarpusavio santykius, bet tuo pačiu, bylos nagrinėjimo iš esmės eigoje, matydamas, kad galbūt grupės atstovas netinkamai vykdo savo pareigas, apie tai praneša likusiems grupės nariams, kurie patys nusprendžia, ar reikia keisti ar nereikia keisti atstovą. Tinkamumo vertinimas yra labai subjektyvus dalykas. Teismui gali atrodyti, kad grupės atstovas yra visiškai

Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje *A.Z. v. UAB „Kononenko ir Ko“, S.K., M.K., Nr. 3K-3-44/2011*

netinkamas atstovauti grupės narių interesams, tuo tarpu patiems grupės nariams tas pats atstovas gali pasirodyti, atvirkščiai, labai tinkamu. Jeigu grupės nariai suabejoja, jog grupės atstovas netinkamai atstovauja jų interesus ir visiškai nepateisina lūkesčių, tai nariai visuomet gali pasinaudoti jiems suteikta, CPK 441⁴ straipsnio 6 dalies 2 punkte įtvirtinta teise, pakeisti grupės atstovą.

Grupės ieškinys turi atitikti tiek bendrąsias grupės ieškinio pareiškimo sąlygas, tiek ir specialiąsias sąlygas, įtvirtintas CPK 441³ straipsnio 2 dalyje. Yra išskiriamos dvi sąlygos: kiekybės reikalavimas ir advokato dalyvavimo būtinumas. Kalbant apie kiekybės reikalavimą, Lietuvoje grupės ieškinį gali pareikšti ne mažiau kaip dvidešimt fizinių ar juridinių asmenų. Šiuo atveju, yra nurodytas konkretus asmenų skaičius, kurį pasiekus galima reikšti grupės ieškinį. Kiekybės kriterijus ir bendrumo požymis turbūt yra vieni iš svarbiausių aspektų, kuriuos turi atitikti grupės ieškinys. Pieš tai analizuotose užsienio valstybių teisinėse sistemose taip pat yra įtvirtintas kiekybės reikalavimas, tačiau nėra nurodytas konkretus skaičius asmenų, kurį pasiekus būtų galima pateikti grupės ieškinį. Tuo tarpu Lenkijos jurisdikcijoje yra nurodytas minimalus dešimties asmenų skaičius. Įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodyta, jog grupė turi būti pakankamai didelė, kad pavienis ieškinių nagrinėjimas būtų neefektyvus, ekonomiškai nenaudingas ir efektyviau ieškinį būtų galima išnagrinėti grupės ieškinio tvarka.⁶⁸ Manytina, kad tol, kol nėra susiformavusios aiškios teismų praktikos grupės ieškinio byloje, kol pats procesas nėra sklandžiai įgyvendinamas, tai minimalaus grupės narių skaičiaus nustatymas yra pakankamai logiškas sprendimas, tačiau gal būtų užtekę nustatyti minimalią dešimties grupės narių skaičiaus ribą, t.y. pasekti Lenkijos pavyzdžiu. Ateityje, jeigu grupės ieškinio institutas įsitvirtins Lietuvos teisinėje sistemoje ir teismui jį taikyti bus patogiau bei veiksmingiau negu kitus civilinio proceso institutus, būtų galima panaikinti minimalaus skaičiaus reikalavimą ir spręsti klausimą, ar grupės ieškinys atitinka kiekybės, gausumo kriterijų kiekvienu konkrečiu atveju palikti teismui. Advokato dalyvavimo grupės ieškinio procese sąlyga yra būtina, kadangi grupės ieškinio procesas yra sudėtingas ir jame dalyvauja daug asmenų, todėl parengti procesinius dokumentus bei teisiškai atstovauti grupės narius teisme yra privaloma.

CPK 441³ straipsnio 3 ir 4 dalyse yra įtvirtinti dar papildomi reikalavimai, kuriuos turi atitikti grupės ieškinys bei priedai, kurie turi būti pateikti kartu su grupės ieškiniu.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 49 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 261¹ straipsniu bei XXIV¹ skyriumi įstatymo projekto aiškinamasis raštas. 2012 m. liepos 2 d. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016-02-26]. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=429220&p_query=civilinio%20procesas%20kod%2049%20straipsnio&p_tr2=2>

Detaliau šie reikalavimai bei priedai nebus nagrinėjami, kadangi, autoriaus nuomone, jų įtvirtinimas įstatyme nesukeltų papildomų problemų taikant grupės ieškinio institutą.

Kaip matoma, grupės ieškinio sertifikavimo procedūrą sudaro nemažai reikalavimų ir sąlygų, kurias turi atitikti pateikiamas grupės ieškinys. Šiuo atveju, kyla klausimas, ar tokia reikalavimų bei sąlygų (kai kuriais atvejais net nepagrįstų) gausa, pernelyg neužvilkins jau ir taip sudėtingo grupės ieškinio proceso. Toks klausimas kyla todėl, kadangi, pavyzdžiui, Švedijos teismų praktikoje yra pasitaikę tokių atvejų, kuomet teismas, nagrinėdamas grupės ieškinio bylą, net tris metus sprendė klausimą, ar apskritai galima pareikšti tokio pobūdžio ieškinį teismui.⁶⁹

Apibendrinant grupės ieškinio pareiškimo prielaidas bei tam tikras sąlygas, pažymėtina, kad dabartinis reglamentavimas jau pačiose pirmose grupės ieškinio proceso stadijose užkerta kelią institutą taikyti veiksmingai ir efektyviai. Įstatymų leidėjas siekdamas kuo išsamiau ir detaliau reglamentuoti grupės ieškinio procesą nepagrįstai įpareigoja teismą atlikti tam tikrus papildomus veiksmus, kurie ne tai, kad palengvintų teismo darbą ir jam grupės ieškinio institutą būtų taikyti patogiau nei kitus civilinio proceso institutus, tačiau įvyksta atvirkštinis procesas – teismo nenoras spręsti ginčus pagal grupės ieškinio taisykles. Kitame skyriuje nagrinėjama grupės ieškinio taikymo problematika susijusi išimtinai su individualaus pobūdžio turtinių grupės narių reikalavimų pareiškimu ir jų nagrinėjimu.

3.5. Individualaus pobūdžio turtiniai grupės narių reikalavimai grupės ieškinio procese

Grupės ieškinio institutu galima ginti ne tik pažeistas neturtinio pobūdžio asmenų teises ir interesus, tačiau taip pat siekti apginti materialinio pobūdžio praradimus, kurie dažnai kyla kartu su neturtiniais reikalavimais. Grupės ieškinio procese apginti turtines asmenų teises turėtų padėti individualaus pobūdžio turtinių grupės narių reikalavimų pareiškimo galimybė. Ar tokia CPK įtvirtinama galimybė yra realiai įgyvendinama ir kokie jos pagrindiniai trūkumai bandoma atskleisti žemiau pateiktoje analizėje.

Pirmiausia, norint, kad teismas nagrinėtų tokio pobūdžio asmenų reikalavimus, jie turi būti pateikiami kartu su grupės ieškiniu ir turi būti nurodytos aplinkybės, kurios galimai yra svarbios vertinant tokius reikalavimus (CPK 441³ straipsnio 3 dalies 5 punktas). Šiuo atveju, kiekvienas grupės narys, turintis piniginį reikalavimą ir norintis jį pareikšti kartu su

⁶⁹ KARLSGODT, P. G. *World class action. A guide to group and representative actions around the globe.* Oxford University Press, 2012, p. 208

grupės ieškiniu, apie tai turi informuoti grupės atstovą. Būtina pažymėti, kad pagal Lietuvoje įtvirtintą reglamentavimą, nors individualūs turtinio pobūdžio grupės narių reikalavimai yra sudėtinė grupės ieškinio dalis, tačiau jie yra nagrinėjami atskirai nuo grupės ieškinio. Tokiu būdu, grupės ieškinio proceso atsiranda trejopo pobūdžio teismo sprendimai: bendras, tarpinis ir individualus sprendimas. Pagal CPK 441⁹ straipsnio 1 dalį, bendras sprendimas – tai teismo, žodinio proceso tvarka išnagrinėjusio grupės ieškiniu reiškiamus reikalavimus, priimtas sprendimas, bendras visiems grupės nariams. Tarpinis sprendimas – teismo, žodinio proceso tvarka išnagrinėjusio grupės ieškiniu reiškiamus bendrus grupės reikalavimus dėl grupės narius vienijančių faktinių aplinkybių, priimtas sprendimas, kuris yra bendras visiems grupės nariams ir priimamas tais atvejais, kai grupės ieškinyje reiškiami individualaus pobūdžio turtiniai grupės narių reikalavimai (CPK 441⁹ straipsnio 2 dalis). Individualus sprendimas – teismo, rašytinio arba žodinio proceso tvarka ir remiantis įsiteisėjusiu tarpiniu sprendimu išnagrinėjusio kiekvieno grupės nario individualaus pobūdžio reikalavimą, priimtas sprendimas (CPK 441⁹ straipsnio 3 dalis). Nors įstatymų leidėjas nepažymėjo, tačiau manytina, kad dėl teisinio aiškumo reikėtų paminėti, jog bendras sprendimas yra priimamas tuomet, kai nei vienas grupės narys nepareiškia individualaus pobūdžio turtinių reikalavimų.

Piniginių reikalavimų pareiškimo grupės ieškinio procese problematika atskleidžiama analizuojant hipotetinę situaciją. Tūkstantis vartotojų kreipėsi į teismą su grupės ieškiniu dėl to, jog tam tikras mobiliojo ryšio operatorius nepagrįstai priskaičiavo kiekvienam vartotojui dešimties eurų mokestį prie mėnesinės sąskaitos. Iš viso padaryti nuostoliai siekia dešimties tūkstančių eurų sumą. Būtina pažymėti, kad kiekvienam iš tūkstančio grupės ieškinį pateikusių vartotojų pinigine žala yra vienoda – po dešimt eurų. Kiekvienas grupės narys atskirai informavo grupės atstovą, jog turi individualaus pobūdžio turtinį reikalavimą. Teikiant procesinius dokumentus teismui, visi tūkstantis piniginių reikalavimų buvo įtraukti į grupės ieškinį. Kaip teismas turėtų spręsti tokią situaciją pagal dabartinį reglamentavimą? Pagal CPK 441⁹ straipsnio 2 dalį, visų pirma teismas priima tarpinį sprendimą dėl bendrų visus grupės narius vienijančių aplinkybių. Šiuo atveju, teismas pripažįsta, kad mobiliojo ryšio operatoriaus veiksmai yra neteisėti ir tokiu būdu apginamos neturtinio pobūdžio pažeistos grupės narių teisės. Teismui nagrinėjant grupės ieškinio dalį dėl bendrų grupės narius vienijančių aplinkybių yra vadovaujamosi grupės ieškinio institutą reglamentuojančiomis teisės normomis, grupės nariams atstovauja grupės išrinktas atstovas, nariai nedalyvauja bylos nagrinėjimo procese ir naudojasi visomis teisėmis bei pareigomis įtvirtintomis grupės ieškinio reglamentavime. Tačiau, koks santykis atsiranda tarp atskirų asmenų ir grupės kaip subjekto, kuomet yra pradedami

nagrinėti individualaus pobūdžio turtiniai grupės narių reikalavimai? Ar galima teigti, kad individualūs piniginiai reikalavimai vis dar yra nagrinėjami pagal grupės ieškinio taisykles, o galbūt nagrinėjant tokius reikalavimus yra pereinama į klasikinį civilinį procesą? Pagal CPK 441⁹ straipsnio 3 dalį, teismas individualaus pobūdžio turtinius asmenų reikalavimus nagrinėja kiekvieną atskirai ir priima kiekvienam grupės nariui individualų sprendimą dėl jo piniginio reikalavimo. Kyla klausimas, ar tokie veiksmai suponuoja, jog vis dar vyksta grupės ieškinio procesas? Manytina, kad tuomet, kai teismas priėmęs tarpinį sprendimą pradeda nagrinėti atskirai kiekvieno asmens piniginius reikalavimus, jau nebegalima teigti, kad procesas vyksta išimtinai pagal grupės ieškinio taisykles, t.y. išnyksta pagrindinės grupės ieškinio savybės. Visų pirma – bendrumo kriterijus. Nagrinėjant individualius turtinius asmenų reikalavimus nebelieka bendrų, visus grupės nariu vienijančių aplinkybių. CPK įtvirtintas grupės ieškinio reglamentavimas labai aiškiai atskiria turtinius reikalavimus ir likusius neturtinio pobūdžio reikalavimus, kurie yra bendri visai grupei. Net ir tokiu atveju, kai visi individualūs piniginiai reikalavimai yra vienodo dydžio, kaip pateiktame pavyzdyje, jų negalima priskirti prie bendro grupės ieškinio ir išnagrinėti kartu su ne piniginiiais reikalavimais. Jau vien įstatymų leidėjo išskirtos teismo sprendimo rūšys parodo, jog nebėra to bendrumo kriterijaus, kuris yra vienas esminių grupės ieškinio instituto savybių. Antrasis aspektas, kuris parodo, kad ties tarpinio sprendimo priėmimu baigiasi grupės ieškinio procesas ir toliau nagrinėjant ginčą vadovaujamosi klasikinio civilinio proceso taisyklėmis – grupės atstovo ir likusių grupės narių tarpusavio santykiai. Sprendžiant individualaus pobūdžio turtinius asmenų reikalavimus nebelieka atstovavimo santykių tarp grupės narių ir išrinkto atstovo. Tai yra tiesiogiai įtvirtinta CPK 441⁵ straipsnio 1 dalyje, pagal kurią, kai pradedami nagrinėti piniginiai reikalavimai, kiekvienas grupės narys savarankiškai veda bylą dėl jo pareikštų individualaus pobūdžio turtinių reikalavimų ir veikia savo vardu. Šiuo atveju, asmuo pats save atstovauja pagal individualų reikalavimą ir veikia kaip ieškovas klasikinio civilinio proceso tvarka su jam būdingomis teisėmis bei pareigomis. Poziciją, kad nagrinėjant kiekvieno grupės nario piniginius reikalavimus atskirai išnyksta grupės ieškinio procesas ir pereinama į bendrąsias CPK taisykles, įrodo ir tai, kad pats įstatymų leidėjas yra įtvirtinęs taisyklę, kuria vadovaujantis grupės ieškinyje pareikšti individualaus pobūdžio turtiniai grupės narių reikalavimai turi būti nagrinėjami pagal bendrąsias CPK taisykles (CPK 441⁵ straipsnio 6 dalis). Toliau analizuojant aukščiau pateiktą hipotetinę situaciją, pažymėtina, kad pagal galiojantį reglamentavimą, teismas, nagrinėdamas tūkstančio vartotojų dešimties eurų piniginius reikalavimus privalės priimti tūkstantį identiškų teismo sprendimų, nors visos faktinės aplinkybės bei piniginių dydžių sumos yra vienodos, tačiau CPK įtvirtintas reguliavimas

net ir tokiu atveju neleidžia priimti bendro sprendimo visiems grupės nariams apimant tiek neturtinio, tiek turtinio pobūdžio reikalavimus. Viena iš siekiamybių, taikant grupės ieškinio procesą, yra siekis racionaliai naudoti žmogiškuosius, laiko, finansinius išteklius, trumpinti bylų nagrinėjimo procesą bei mažinti teismui darbo krūvį, tačiau dabartiniu reglamentavimu ne tik, kad neįmanoma pasiekti išvardintų tikslų, bet bylų nagrinėjimas tampa dar sudėtingesnis.

Žvelgiant į užsienio valstybių reglamentavimą aptariamam klausimui, manytina, kad vienas iš geresnių pavyzdžių kaip reikia suderinti neturtinio ir turtinio pobūdžio grupės narių reikalavimus juos nagrinėjant kartu viename procese yra Lenkijos jurisdikcijoje įtvirtintas grupės ieškinio reglamentavimas. Lenkijoje teismo sprendimai grupės ieškinio bylose nėra skirstomi į tris rūšis kaip Lietuvoje. Ten teismas, išanalizavus tiek turtinio, tiek neturtinio pobūdžio reikalavimus priima vieną sprendimą, kuris yra bendras visai grupei. Svarbiausia detalė yra tame, kad teikiant grupės ieškinį Lenkijos teismui nėra galimybės kartu su grupės ieškiniu kiekvienam asmeniui atskirai pareikšti individualių turtinių reikalavimų. Galima reikšti arba bendrą visai grupei piniginių reikalavimą, arba atskiriems pogrupiams bendrą turtinį reikalavimą. Pagal aukščiau pateiktą pavyzdį, remiantis Lenkijos grupės ieškinio reglamentavimu, tūkstantis vartotojų pateiktų dešimties tūkstančių eurų bendrą visai grupei piniginių reikalavimą atsakovui. Tuo tarpu teismas, pripažindamas, kad atsakovas pažeidė vartotojų interesus ir teises tame pačiame sprendime nurodytų, jog atsakovas kiekvienam grupės nariui turi sumokėti vienodą pinigų sumą – po dešimt eurų. Tokia pati situacija yra ir su piniginiiais reikalavimais, kurie yra išskaidyti pogrupiais. Šiuo atveju, jeigu grupės nariai turi skirtingus turtinius reikalavimus, tai tokie reikalavimai yra suskirstomi į pogrupius. Jeigu reikalavimai yra suskirstyti, pavyzdžiui į penkių, dešimties ir dvidešimties eurų sumų pogrupius, tai grupės nariams esantiems viename pogrupyje bus priteisiama vienoda pinigų suma.⁷⁰ Toks įtvirtintas reguliavimas yra logiškas, kadangi išsprendžiamos visos problemos, kurios kyla lietuviškame grupės ieškinio reglamentavime pareiškiant individualaus pobūdžio turtinius reikalavimus, palaikomas vientisumas grupės ieškinio procese, nėra išskaidomi teismo sprendimai, kurie bereikalingai apsunkina teismo darbą bei neefektyviai išnaudoja žmogiškuosius, laiko išteklius.

Apibendrinant trečiąją Magistro darbo dalį, pažymėtina, kad nėra siekiama sumenkinti CPK įtvirtinto grupės ieškinio reglamentavimo bei teigti, kad grupės ieškinys Lietuvos teisinėje sistemoje visiškai nereikalingas. Magistro darbo tema suponuoja, kad reglamentavime reikia ieškoti ne privalumų, tačiau bandyti atrasti tam tikrus probleminius

⁷⁰ NEKROŠIUS, V. „Grupės ieškinys kaip efektyvi kolektyvinių interesų gynimo forma“. Nacionalinė mokslinė konferencija Privatinės teisės efektyvumo tyrimai, 2016 [nepublikuota]

aspektus, kurie nagrinėjant grupės ieškinio bylas iš esmės, gali sąlygoti, kad grupės ieškinys praktikoje bus taikomas neefektyviai ir neveiksmingai. Magistro darbo autorius neišdėstė grupės ieškinį reglamentuojančių teisės normų visa apimtimi, t.y. nuo grupės ieškinio pareiškimo teismui iki kasacinės instancijos procesinių taisyklių, kadangi tai jau buvo atlikta kituose moksliniuose darbuose.⁷¹ Trečioji dalis paremta tokių problemų kaip grupės ieškinio atskyrimo nuo procesinio bendrininkavimo, išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarkos, grupės ieškinio prielaidų ir sąlygų bei individualių turtinio pobūdžio reikalavimų pareiškimo analize. Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad su dabartiniu grupės ieškinio reglamentavimu kol kas efektyviai ir veiksmingai išspręsti tarp asmenų kilusį ginčą yra neįmanoma.

⁷¹ PAVLOVSKIJ, J. *Grupės ieškinio reglamentavimo ypatumai Lietuvos teisinėje sistemoje*. Magistro baigiamasis darbas. Vilnius, 2015. Šiame rašto darbe yra nuosekliai išdėstytos visos grupės ieškinio institutą reglamentuojančios procesinės taisyklės.

IŠVADOS

1. Pritartina grupės ieškinio instituto įtvirtinimui Lietuvos teisinėje sistemoje. Reali galimybė pareikšti grupės ieškinį taikant CPK įtvirtintas procesines taisykles atveria platesnes galimybes asmenims apginti savo pažeistas teises naudojantis kolektyviniu teisių gynimo būdu.
2. Pagal dabartinį grupės ieškinio reglamentavimą, instituto efektyviai ir veiksmingai taikyti, kol kas neįmanoma. Proceso dalyviams bei teismui, naudotis grupės ieškinio procesinėmis taisyklėmis turi būti patogiau, nei kad kitais klasikinio civilinio proceso institutais. Norint, kad grupės ieškinio bylos būtų pradėtos nagrinėti iš esmės, įstatymų leidėjas turėtų pakeisti arba iš viso atsisakyti tam tikrų perteklinių teisės normų:
 - išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarką įtvirtinančią taisyklę modifikuoti taip, kad būtų aišku, kas turi sudaryti pretenzijos turinį, tokiu būdu nepaliekant teismui galimybės atsisakyti nagrinėti grupės ieškinio dėl to, kad buvo nesilaikyta išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarkos;
 - visiškai atsisakyti procesinės taisyklės, kuri įtvirtina teismo pareigą įvertinti grupės išrinktą atstovą.
3. Dabartiniame grupės ieškinio reglamentavime įtvirtinta galimybė pareikšti individualius turtinio pobūdžio reikalavimus sąlygoja, kad piniginiai reikalavimai vis dėlto nėra nagrinėjami pagal grupės ieškinio procesines taisykles, o pereinama į individualų civilinį procesą. Tokia įstatymų leidėjo pozicija yra ydinga, kadangi norint veiksmingai ir efektyviai taikyti grupės ieškinio institutą tiek neturtinio, tiek turtinio pobūdžio reikalavimai turi būti nagrinėjami viename procese, priimant vieną bendrą sprendimą visiems grupės nariams. Atsisakydamas galimybės pareikšti individualius turtinio pobūdžio reikalavimus ir leisdamas pareikšti bendrą visai grupei piniginių reikalavimą, įstatymų leidėjas ne tik palengvintų grupės ieškinio procesą teismui bei šalims, tačiau taip pat būtų išlaikytas civilinio proceso vientisumas.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Teismų praktika:

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „*Dėl valdininkų teisės į nuosavybę*“. Valstybės žinios, 1997, Nr. 40-977.
- 2) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo. 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas „*Dėl teismų sprendimų motyvų surašymo ir skelbimo, sprendimo už akių, taip pat dėl apeliacijos*“. Valstybės žinios, 2006, Nr. 102-3957, atitaisymas - 2006.11.25, Nr.: 127, atitaisymas - 2006.12.16, Nr.: 137.
- 3) Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2012 m. gruodžio 10 d. nutarimas „*Dėl Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 48 straipsnio 1 dalies (1999 m. liepos 7 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*“, Nr. 44/2010.
- 4) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „*Vikata ir Ko*“ v. UAB „*Daisruna ir Ko*“, Nr. 3K-3-361/2009.
- 5) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje A.Z. v. UAB „*Kononenko ir Ko*“, S.K., M.K., Nr. 3K-3-44/2011.
- 6) Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje V.J. ir tretieji asmenys B.G., Z.M., G.M. v. Lietuvos Respublika, Nr. 2-492/2009.
- 7) Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. liepos 10 d. nutartis civilinėje byloje *Ukmergės rajono savivaldybė bei ieškovų grupė v. UAB „Energijos taupymo centras“ ir UAB „Miesto energija*“, Nr. E2-158-186/2015.
- 8) Panevėžio apygardos teismas. 2015 m. rugpjūčio 31 d. nutartis civilinėje byloje S.K. bei ieškovų grupė v. VšĮ „*Rokiškio psichiatrijos ligoninė*“, Nr. E2-670-227/2015.

JAV teismų praktika:

- 1) JAV Aukščiausiasis Teismas. *Wal-Mart Stores, Inc. v. Dukes* byla, No. 10-277, 2011.
- 2) JAV Apeliacinis teismas. *John Senter v. General Motors Corporation* byla, No. 75-1264, 75-1265, 1976.
- 3) JAV apeliacinis teismas. *West v. Randall* byla Nr. 17,424, R.I. 1820.
- 4) JAV Kolumbijos apygardos teismas. *Lightfoot v. District of Columbia, Dist. Court, Dist. of Columbia* byla, No. 01-01484 (CKK), 2011.

2. Norminiai teisės aktai ir jų rengimo medžiaga:

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
- 2) Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987.
- 3) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.
- 4) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 85-4126.
- 5) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340 (su visais pakeitimais ir papildymais).
- 6) Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 94-1833 (su visais pakeitimais ir papildymais).
- 7) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. vasario 25 d. nutarimas Nr. 189 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008-2012 metų programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 33-1268.
- 8) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. liepos 13 d. nutarimas Nr. 885 „Dėl grupės ieškinio koncepcijos patvirtinimo“.
- 9) Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. 2006 m. gruodžio 22 d. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 5, 27, 49, 83, 274, 275, 296 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 96¹ straipsniu įstatymo projektas, Nr. XP-1986.
- 10) Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. 2012 m. vasario 23 d. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 49 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 261¹ straipsniu bei XXIV¹ skyriumi įstatymo projektas, Nr. XIP-4634.

3. Elektroniniai dokumentai:

- 1) Įstatymų projektų Reg. Nr. XP-1963- XP-1969 aiškinamasis raštas, 2006, Nr. XP-1963 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016-02-28]. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=289609>
- 2) Lietuvos Respublikos ūkio ministerija Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai. Raštas „Dėl įstatymo projekto“. 2012 m. vasario 7 d., Nr. (4.2-11)-3-716 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016-03-02] Prieiga per internetą <http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_1?p_id=126564&p_org=&p_fix=%20n&p_gov=n>
- 3) Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 49 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 261¹ straipsniu bei XXIV¹ skyriumi įstatymo projekto aiškinamasis raštas. 2012 m. liepos 2 d. [interaktyvus].

- [Žiūrėta 2016-02-26]. Prieiga per internetą <[http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=429220&p_query=civilinio o%20proceso%20kodekso%2049%20straipsnio&p_tr2=2](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=429220&p_query=civilinio%20proceso%20kodekso%2049%20straipsnio&p_tr2=2)>
- 4) Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamentas. 2012 m. rugpjūčio 10 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 49 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 261¹ straipsniu bei XXIV¹ skyriumi įstatymo projekto“ [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016-02-26]. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=431272&p_tr2=2>
 - 5) Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2014 m. sausio 22 d. posėdžio protokolo išrašas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016-02-26]. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=464665&p_query=g>
 - 6) Jungtinių Amerikos Valstijų Federalinės civilinio proceso taisyklės, 23 taisyklė [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016-01-02]. Prieiga per internetą <https://www.law.cornell.edu/rules/frcp/rule_23>
 - 7) Švedijos Grupės ieškinio įstatymas, SFS 2002:599, 2002 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016-01-07]. Prieiga per internetą <http://www.government.se/contentassets/ee615abb083742e88b9fd4fac8f82183/group-proceedings-act-2002_599.pdf>
 - 8) *Act Relating to Mediation and Procedure in Civil Disputes*. No. 90, 2005 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016-01-10]. Prieiga per internetą <<http://app.uio.no/ub/ujur/oversatte-lover/data/lov-20050617-090-eng.pdf>>

4. Specialioji literatūra:

- 1) KRIVKA, E. *Grupės ieškinio problemos Lietuvos civilinio proceso teisėje*. Jurisprudencija, 2004, t. 52(44).
- 2) KRIVKA, E. *Grupės ieškinys – veiksminga teisės į teisminę gynybą įgyvendinimo priemonė*. Jurisprudencija, 2007, 4 (94).
- 3) KRIVKA, E. *Viešojo intereso gynimas grupės ieškiniu: iššūkiai ir galimybės*. Teisės problemos, 2015, Nr. 1(87).
- 4) NEKROŠIUS, V. „*Grupės ieškinys kaip efektyvi kolektyvinių interesų gynimo forma*“. Nacionalinė mokslinė konferencija Privatinės teisės efektyvumo tyrimai, 2016 [nepublikuota].
- 5) NEKROŠIUS V.; MIKELĖNAS, V.; BUBLIENĖ, D.; SIMAITIS, R.; LAUŽIKAS, E. *Grupės ieškinio reguliavimo analizė ir pasiūlymai dėl šio instituto tobulinimo: taikomas mokslinis tyrimas*. Vilnius. 2008.

- 6) SIMAITIS, R. „Grupės ieškinys kaip efektyvi kolektyvinių interesų gynimo forma“. Nacionalinė mokslinė konferencija Privatinės teisės efektyvumo tyrimai, 2016 [nepublikuota].
- 7) VALANČIUS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Bendrosios nuostatos. I tomas, I dalis. Vilnius: Justitia. 2004.
- 8) ŽALĖNIENĖ, I. „Atstovavimo civiliniame procese sampratos problema“. Socialinių mokslų studijos, 2010, 1(5).
- 9) BURBANK, S. B. *The class action fairness act of 2005 in historical context: a preliminary view*. University of Pennsylvania Law Review, vol. 156, No. 6, 2006.
- 10) FALLA, E. *The role of the court in collective redress litigation: comparative report*. Larcier, 2014
- 11) KARLSGODT, P. G. *World class action. A guide to group and representative actions around the globe*. Oxford University Press, 2012.
- 12) NEWLAND, J.M., MOHER, L.F. Collective redress in Norway. Volume VII, No.2, 2009.
- 13) PASTOR, N. M. *Equity and Settlement Class Actions: Can There Be Justice For All in Ortiz v. Fibreboard*. American University Law Review, vol. 49, art. 5, 2000.

SANTRAUKA

Magistro darbas

„Grupės ieškinio civiliniame procese taikymo problematika“

Magistro darbas „Grupės ieškinio civiliniame procese taikymo problematika“ (toliau – Rašto darbas) yra skirtas atskleisti nuo 2015 m. sausio 1 d. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse įsigaliojusių naujų teisės normų, skirtų grupės ieškinio instituto įtvirtinimui, probleminius klausimus, kurių rezultatas – neveiksmingas ir neefektyvus grupės ieškinio teisės normų taikymas praktikoje.

Rašto darbo pirmojoje dalyje pateikiama grupės ieškinio istorinė raida bei analizuojamas skirtingų valstybių (JAV, Švedijos, Danijos, Norvegijos) jurisdikcijoje įtvirtintas grupės ieškinio institutas. Be to, aptariami du modeliai, egzistuojantys grupės ieškinio institute, t.y. *opt-in* ir *opt-out* sistemos bei pateikiami abiejų sistemų privalumai ir trūkumai. Šioje dalyje padaroma tokia išvada, kad nors kiekviena valstybė turi individualius grupės ieškinio reglamentavimus, tačiau pagrindiniai grupės ieškinio bruožai visose valstybėse yra praktiškai vienodi.

Antrojoje Rašto darbo dalyje yra analizuojamas iki 2015 m. sausio 1 d. skirtingu laikotarpiu galiojęs grupės ieškinio reglamentavimas Lietuvos teisinėje sistemoje bei akcentuojamos problemos su kuriomis susidurta bandant pateikti grupės ieškinį pagal tuo metu veikiančias teisės normas. Darytina išvada, kad pagrindinė problema – itin lakoniškas bei siauras įstatymų leidėjo įtvirtintas reguliavimas, kurio rezultatas – negalėjimas apginti pažeistų teisių, pasinaudojant grupės ieškinio pateikimo galimybe.

Trečiojoje Rašto darbo dalyje yra nagrinėjamas nuo 2015 m. sausio 1 d. įsigaliojęs naujasis grupės ieškinio reglamentavimas. Akcentuojamos pagrindinės problemos, kurios, autoriaus nuomone, gali sąlygoti neefektyvų bei neveiksmingą grupės ieškinio instituto taikymą praktikoje: sistemos parinkimas, instituto objekto apibūdinimas ir jo atskyrimas nuo procesinio bendrininkavimo bei atstovavimo institutų, išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarka, teismo pareigos, susijusios su grupės atstovo įvertinimu bei individualių turtinių reikalavimų pareiškimo galimybė.

Rašto darbas yra baigiamas išvadomis, kuriose atsispindi autoriaus nuomonė, jog grupės ieškinio institutas yra reikalingas Lietuvos teisinėje sistemoje, tačiau norint, kad jis būtų taikomas efektyviai ir veiksmingai, įstatymų leidėjas turi įtvirtinti tokį reglamentavimą, kad juo būtų patogiau ir paprasčiau naudotis negu kitais civilinio proceso institutais.

SUMMARY

Master's Degree Thesis

“The problems of applying a class action lawsuit in a civil process”

The purpose of the Master's degree thesis “The problems of applying a class action lawsuit in a civil process” (hereinafter called “the Study”) is to reveal the problematic questions of the since the 1st of January 2015 valid new legal norms of the Civil Code of the Republic of Lithuania meant for the fixing of the class action institute. The result of which is an ineffective and inefficient application of the class action norms in practice.

In the first part of the Study, the historical evolution of the class action lawsuit is introduced and its institute fixed in the jurisdictions of different countries (USA, Sweden, Denmark and Norway) is analysed. In addition, two models of the class action institute are discussed, i.e., the opt-in and opt-out systems. Pros and cons of both systems are introduced. This part concludes that even though that each of the countries have individual requirements for a class action lawsuit, however, the general attributes of a class action are practically identical in all of the countries.

In the second part of the Study, the requirements that have been valid prior to 1st of January 2015 for the class action lawsuit at different timelines in the legal system of Lithuania are analysed. In addition, the problems that have been encountered while trying to lodge this type of lawsuit according to the legal norms valid at that time are highlighted. A conclusion is made that the main problem has been an especially laconic and narrow regulation fixed by the lawmaker, which resulted in an inability to protect the infringed rights through a class action lawsuit.

In the third part of the Study, a new regulation for a class action lawsuit that has become valid from 1st of January 2015 is examined. The main problems are highlighted, which in the author's opinion can determine an ineffective and inefficient application of the class action institute in practice: the choice of system, description of the object of the institute and its' separation from the procedural participation and representation institutes, the rules of anticipatory settlement of disputes out of court, the obligations of the court in relation to the evaluation of the representative of the class and the possibility to lodge individual monetary demands.

The Study ends with conclusions, that in the author's opinion the class action institute is necessary in the legal system of Lithuania. However, if there is a want for it to be applied effectively and efficiently, the lawmaker must fix such a regulation that it would become easier and simpler to use a class action institute than any other civil process institutes.